

A-1150

INSTYTUT TURYSTYKI W WARSZAWIE

Zakład Badań i Analiz Rynku Turystycznego w Poznaniu

CPBP 08.06. P - 6

"Badanie i analiza rynku turystycznego
metodą panelu gospodarstw domowych"

"TURYSTYKA - 1991"

Autorzy: prof.dr hab. Stefan Bosiacki
dr Barbara Marcinkowska
mgr Jarosław Błotny

Kierownictwo naukowe: prof.dr hab. Stefan Bosiacki

Raport wykonany w ramach
badań w Centralnym Programie
Badań Podstawowych 08.06.
pt: "Turystyka jako czynnik
rozwoju społeczno-gospodarczego"

POZNAŃ - GRUDZIEŃ 1991 rok

Autorzy poszczególnych części opracowania:

-Stefan Bosiacki :wstęp, pkt.1, 3, 4, 6 i zakończenie

-Jarosław Błotny: pkt 2,

-Barbara Marcinkowska: pkt 5 i 7.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

A-1150

S p i s t r e ś c i

	strona
Wstęp	4
1. Ogólna charakterystyka badania panelowego pt: "Turystyka - 91"	6
2. Stopień aktywności turystycznej w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych	9
2.1. Ogólna aktywność turystyczna mieszkańców Polski w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w 1991 roku	9
2.1.1 Stopień aktywności turystycznej - urlopowo- wakacyjnej mieszkańców miast w 1991 roku	14
2.1.2 Stopień aktywności turystycznej - urlopowo- wakacyjnej mieszkańców wsi w 1991 roku	16
2.2. Kierunki wyjazdów urlopowo-wakacyjnych mie- szkańców Polski w 1991 roku	19
2.3. Formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego mieszkańców Polski w 1991 roku	23
2.4. Średni okres wypoczynku urlopowo-wakacyjne- go mieszkańców Polski w 1991 roku	29
2.5. Motywy wyboru formy wypoczynku mieszkańców Polski w 1991 roku	32
2.6. Przyczyny nieuczestniczenia w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym mieszkańców Polski w 1991 roku	35
3. Poziom i struktura wydatków urlopowo-wakacyj- nych mieszkańców Polski w 1991 roku	38
3.1. Poziom wydatków urlopowo-wakacyjnych w 1991 roku	39

3.2. Struktura wydatków urlopowo-wakacyjnych mieszkańców Polski w 1991 roku	44
3.3. Stopień obciążenia budżetów rodzinnych kosztami wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w 1991 roku	48
3.4. Ocena zakładowych funduszy socjalnych jako źródła finansowania uczestnictwa w turystyce	50
4. Wyjazdy weekendowe mieszkańców Polski w 1991 roku	52
5. Uczestnictwo mieszkańców Polski w wycieczkach krótkookresowych w 1991 roku	55
6. Preferowane formy wypoczynku	59
7. Ocena poziomu cen usług turystycznych przez konsumentów w 1991 roku	61
Zakończenie	67

Wstęp.

W ostatnich się w wielu krajach dyskusjach nad perspektywami i szansami dalszego rozwoju turystyki podkreśla się konieczność wypracowania nowej polityki turystycznej, która uwzględniałaby z jednej strony wszelkie zagrożenia, związane z prawnie niekontrolowanym rozwojem tej sfery społeczno-gospodarczej, z drugiej zaś umożliwiałaby racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów turystycznych¹.

Ślacznie podkreśla się w związku z tym, że warunkiem racjonalnego rozwoju turystyki, a także koordynacji wszelkich działań w tej sferze jest istnienie właściwego, sprawnego systemu informacyjnego w gospodarce turystycznej.

Idąc sobie sprawę z niedoskonałości aktualnego systemu przepływu informacji o gospodarce turystycznej oraz wymiany dokonującej się w tej sferze, w ramach Centralnego Programu badań Podstawowych 68.06. pt: "Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego" podjęto w 1986 roku specjalne badania rynkowe w panelu gospodarstw domowych, które miały dostarczyć wielu uniikalnych danych o popycie, podaży usług turystycznych oraz o poziomie i strukturze konsumpcji dóbr i usług turystycznych. Badania te miały stanowić jeden z elementów przyszłego banku informacji o procesach i zjawiskach zachodzących w gospodarce turystycznej.

Jednocześnie w ramach wspomnianego panelu gospodarstw domowych zrealizowano łącznie 7 bezpośrednich badań ankietowych

¹ Por. J. Krippendorf: For New Tourism Policies - Role of Environmental and Socio-Cultural Factors, Tourism Management 1982, v.3

ankietowych, dotyczących najważniejszych problemów rynku turystycznego, zarówno po stronie popytu, jak i podaży.

W latach 1986 - 1990 wyniki badań panelowych przedstawiono w formie specjalnych raportów udostępnianych praktyce turystycznej oraz centralnym i terenowym ogniwom administracji państwowej, a także środowisku naukowemu.

Niniejsze opracowanie zawiera najistotniejsze wyniki badania ankietowego pt: "Turystyka - 91" przeprowadzonego w IV kwartale 1991 roku.

Badanie ankietowe "Turystyka - 91", podobnie jak badania zrealizowane w latach poprzednich, dotyczyło między innymi :

- uczestnictwa ludności Polski w wyjazdach wypoczynkowych /7 dniowych i dłuższych/,
- przyczyn dezaktywności turystycznej,
- stopnia obciążenia budżetów rodzinnych kosztami wypoczynku,
- poziomu i struktury wydatków urlopowo-wakacyjnych w gospodarstwach domowych,
- uczestnictwa różnych grup społecznych w weekendach i w wyjazdach,
- motywów wyboru określonych form wypoczynku,
- społecznej oceny jakości oraz poziomu ocen usług turystycznych.

Wszystkie wymienione problemy i zagadnienia skorelowano z cechami charakteryzującymi dane gospodarstwo domowe oraz jego poszczególnych członków, co pozwoliło na określenie ogólnych tendencji w sferze uczestnictwa i konsumpcji turystycznej w 1991 roku.

1. Ogólna charakterystyka badania panelowego pt: "Turystyka - 91".

Jak już zaznaczono badanie ankietowe pt: "Turystyka - 91" przeprowadzone zostało w IV kwartale 1991 roku w formie wywiadów bezpośrednich, w miejskich i wiejskich gospodarstwach domowych wchodzących od 1986 roku w skład ogólnopolskiej próby panelowej. Badania przeprowadzono w następujących województwach: kaliskim, katowickim, konińskim, leszczyńskim, pilskim i poznańskim.

Przystępując do organizacji badania pt: "Turystyka - 91" założono, iż zostaną one wykonane na próbie 1000 gospodarstw domowych, zlokalizowanych w wymienionych uprzednio województwach, co stanowiło miało około 50 % ogólnej liczby gospodarstw domowych tworzących tzw. podstawową próbę panelową.

W praktyce, ze względów finansowych, badania przeprowadzono w 636 gospodarstwach domowych, obejmujących 2.071 osób, w tym 484 dzieci i młodzieży w wieku poniżej 16 lat.

Badaniem objęto zarówno mieszkańców miast, jak i wsi, przy czym w badanej populacji dominowała ta pierwsza kategoria, co zgodnie jest ze strukturą uczestnictwa w turystyce w naszym kraju. W porównaniu do badań panelowych zrealizowanych w latach 1986 - 1990, w omawianym badaniu wprowadzono do analiz nową kategorię społeczno-sawodową, uwzględniającą zmiany dokonujące się w systemie społeczno-gospodarczym kraju. Między innymi poddano analizie stopień aktywności turystycznej takich grup jak: bezrobotni, kupy.

Tabela nr I

Ogólna charakterystyka próby gospodarstw domowych objętych badaniem ankietowym pt: "Turystyka - 91".

Lp.	Wykazanie	Respondenci w liczbach bezwzględnych i w %					
		ogółem		miasto		wieś	
		lb	%	lb	%	lb	%
I.	Ogólna liczba badanych gospodarstw domowych	636	100,0	556	81,0	130	19,0
	z tego:						
I.1	wg liczby osób w gospodarstwie domowym:						
	- 1 osoba	95	13,9	86	15,5	9	6,9
	- 2 osoby	163	23,8	130	23,4	33	25,4
	- 3 osoby	146	21,3	126	22,7	20	15,4
	- 4 osoby	195	28,4	159	28,6	36	27,7
	- 5 i więcej osób	87	12,6	55	9,8	32	24,6
I.2	wg liczby dzieci w gospodarstwie domowym:						
	- 0 dzieci	278	40,5	229	41,2	49	37,7
	- 1 dziecko	154	22,5	133	23,9	21	16,2
	- 2 dzieci	183	27,4	151	27,2	32	28,5
	- 3 dzieci	52	7,6	36	6,5	16	12,3
	- 4 i więcej	14	2,0	7	1,2	7	5,3
I.3	wg poziomu miesięcznych dochodów /w zł na 1 osobę w gospodarstwie/						
	- do 250 tys. zł	14	2,0	1	0,2	13	10,0
	- 251 - 400	31	4,5	15	2,7	16	12,3
	- 401 - 500	49	7,2	34	6,1	15	11,5
	- 501 - 700	110	16,1	77	13,8	33	25,4
	- 701 - 850	128	19,7	103	18,5	25	19,2
	- 851 - 1000	141	20,6	127	22,8	14	10,8
	- 1001 - 1150	58	8,5	55	9,9	3	2,3
	- 1151 - 1300	40	6,9	35	6,3	5	3,9
	- 1301 - 1450	25	3,6	24	4,3	1	0,8
	- 1451 i więcej	90	12,9	85	15,4	5	3,9
II.	Ogólna liczba badanych osób /członków gospodarstw domowych/	2071	100,0	1640	79,2	431	20,8
	z tego:						
II.1	wg płci:						
	- kobiety	1071	51,7	859	52,4	212	49,2
	- mężczyźni	1000	48,3	781	47,6	219	50,8
II.2	wg wieku:						
	- poniżej 16 lat	484	23,4	378	23,0	106	24,6
	- 16 - 19	167	8,1	123	7,8	44	9,1
	- 20 - 24	148	7,2	118	7,2	30	7,0
	- 25 - 29	99	4,8	74	4,5	25	5,8
	- 30 - 34	132	6,4	98	6,0	34	7,9
	- 35 - 39	173	8,4	147	9,0	26	6,0
	- 40 - 49	301	18,4	321	19,6	80	18,9
	- 50 - 59	234	11,3	177	10,8	57	13,2
	- 60 - 64	188	9,1	90	5,5	98	22,7
	- 65 i więcej	145	7,0	109	6,6	36	8,4
II.3	wg poziomu wykształcenia:						
	- niepełne podstawowe	43	2,1	23	1,4	20	4,6
	- podstawowe	348	16,8	222	13,5	126	29,2
	- zasadniczo zawodowe	398	19,2	291	17,7	107	24,8
	- średnie	600	29,0	534	32,6	66	15,3
	- wyższe	229	11,0	219	13,4	10	2,3
	- brak danych /dzieci/	453	21,9	351	21,4	102	23,7

II.4	wg wykonywanego zawodu						
	- robotnicy niewykwalifikowani	20	1,0	12	0,7	8	1,9
	- robotnicy wykwalifikowani	240	11,6	193	11,8	47	10,9
	- rzemieślnicy	63	3,0	54	3,3	9	2,1
	- rolnicy	68	3,3	5	0,3	63	14,6
	- prac.inżynieryjno-techniczni	182	8,8	175	10,7	7	1,6
	- nauczyciele	75	3,6	70	4,3	5	1,2
	- wolne zawody	21	1,0	21	1,3	0	0,0
	- urzędnicy, prac. admin.państw.	140	6,8	127	7,7	13	3,0
	- emeryci i renciści	359	17,3	277	16,9	82	19,0
	- gospodynie domowe	74	3,6	46	2,8	28	6,5
	- studenci, uczniowie	531	25,6	431	26,3	100	23,2
	- kupcy	38	1,8	35	2,1	3	0,7
	- lekarze	24	1,2	21	1,3	3	0,7
	- inne zawody	181	8,7	138	8,4	43	10,0
	- bezrobotni	55	2,7	35	2,1	20	4,6
II.5	wg wielkości użytkowanego gospodarstwa rolnego	55	100,0	2	3,6	53	96,4
	- do 5 ha	18	32,7	2	100,0	16	30,2
	- 5 - 10 ha	23	41,8	-	-	23	43,4
	- 11 - 15 ha	9	16,4	-	-	9	17,0
	- 16 - 20 ha	4	7,3	-	-	4	7,5
	- 21 - 30 ha	1	1,8	-	-	1	1,9
	- powyżej 30 ha	0	0,0	-	-	0	0,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie wyników badania ankietowego pt: "Turystyka - 91"

Skierowanie odpowiedzi na poszczególne pytania z szerokim zestawem zmiannych objaśniających pozwoliło na uzyskanie wiarygodnego obrazu ucze stnictwa polskiego społeczeństwa w turystyce w 1991 roku.

2. Stopień aktywności turystycznej w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych.

2.1. Ogólna aktywność turystyczna mieszkańców Polski w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych w 1991 roku.

Przeprowadzono w Instytucie Turystyki badania panelowe odnoszące się do gospodarstwa domowego jako całości. Wynika to z traktowania gospodarstwa domowego jako podmiotu, w ramach którego odbywa się konsumpcja turystyczna pozostająca w ścisłym związku ze środkami i zasobami materialnymi, jakimi gospodarstwo dysponuje. Dotyczy to zarówno tej części środków i zasobów, które pozostają w wyłącznej dyspozycji gospodarstwa, jak i tych, które pochodzą ze środków społecznych, ale służą jako źródło finansowania potrzeb turystycznych członków gospodarstwa.

Przeprowadzono corocznie przez Instytut Turystyki badania panelowe wykazywały stały, niekorzystny spadek zainteresowania turystyką i wypoczynkiem.

Od 1986 roku zaznaczała się tendencja wyrażająca się nieuczestniczeniem większości członków społeczeństwa w 7-dniowych i dłuższych wyjazdach wypoczynkowych. B 11e w 1986 roku jeszcze 33,9 % ankietowanych gospodarstw domowych deklarowało fakt nieuczestniczenia w jednorazowym choćby wyjeździe wypoczynkowym, a tyle w 1990 roku odsetek tych gospodarstw, w których nie wyjeżdżał nikt spośród członków gospodarstwa wzrósł do 69,1 %. Jednocześnie odsetek gospodarstw, w których na wypoczynek wyjeżdżał wszyscy jego członkowie zmalał z 40 % w 1986 roku do 21 % w roku 1990.

Dotychczasowe doświadczenia wpływ na zła sytuację miały zjawiska związane z pogłębianiem się kryzysu w całej polskiej gospodarce w 2 połowie lat 80-tych.

Dodatkowo, rozpoczęty w 1990 roku program walki z inflacją spowodował większy, niż zamierzano spadek dochodów realnych, a tym samym obniżenie poziomu życia wielu rodzin. W tej sytuacji wystąpiło owo niekorzystne, coż nieuniknione zjawisko ograniczania wyjazdów na wypoczynek,

Badania panelowe prowadzone w 1991 roku dostarczyły nowych danych empirycznych, potwierdzających generalnie złą kondycję polskiej turystyki. Jednocześnie wydaje się, że postępującej kryzys został w niektórych dziedzinach powstrzymany, co może skłaniać do umiarkowanego optymizmu. W 1991 roku odsetek rodzin, w których w wyjazdach wypoczynkowych nie uczestniczył nikt spadł o 20 % w stosunku do roku 1990 i wyniósł 49 %.

W tym samym czasie wzrósł odsetek gospodarstw domowych, w których wyjechali wszyscy jego członkowie i wyniósł 31,0 %. Powstrzymano zostało także wybitnie niekorzystne zjawisko polegające na ograniczeniu uczestnictwa w wypoczynku dzieci. Odsetek gospodarstw domowych, w których w 1991r. wyjechały tylko dzieci wzrósł do 5 % /w 1990 roku tylko 1,5 % i/.

Badania panelowe wykazują, że stopień aktywności turystycznej gospodarstwa domowego zależy od wielu czynników, wśród których do najważniejszych należy się liczbę osób w gospodarstwie domowym, jego sytuację materialną oraz przynależność do określonej grupy spoż. zawodowej członków gospodarstwa. Analizując dane dotyczące liczby osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego możemy stwierdzić, że najwyższy odsetek wśród rodzin, z których na wypoczynek

Tabela nr 1

Uczestnictwo ludności Polski w wyjazdach wypoczynkowych
/7 dniowych i dłuższych/ w latach 1986 - 1991.

Stopień aktywności gospodarstwa	Odsotek gospodarstw domowych					
	1986	1987	1988	1989	1990	1991
. nikt nie wyjechał	33,9	51,6	56,1	66,0	69,1	49,0
. wszyscy wyjechali	40,3	28,2	22,5	21,7	21,6	31,0
. wyjechali tylko dzieci	12,0	9,0	4,5	4,4	1,5	5,0
. wyjechali tylko nie- którzy członkowie gosp. domowego	113,0	11,2	114,9	7,9	7,8	15,0

Źródło: Wyniki ogólnopolskich badań panelowych w latach 1986-1991, przeprowadzonych przez Instytut Turystyki w Poznaniu.

wyjechali wszyscy uzyskują gospodarstwa domowe 1-osobowe /45,3 %/
3 osobowe /32,2 %/ i 4 osobowe /34,9%/. One również wykazują
najniższy odsotek wśród tych gospodarstw, z których na wypocznok
nie wyjechał nikt /3-osobowe 41,8 %, 4-osobowe 42,1 %/, choć wśród
gospodarstw 1-osobowych odsotek nie wyjeżdżających jest stosunkowo
wysoki /wyższy od średniego 49,0 %/ i wynosi 54,7 %.

Tabela nr 2

Uczestnictwo ludności Polski w wyjazdach wypoczynkowych
w 1991 roku a liczba osób w gospodarstwie domowym.

Liczba osób w gospodarstwie	Odsotek gospodarstw domowych z których:	
	nikt nie wyjechał	wszyscy wyjechali
1 osoba	54,7	45,3
2 osoby	59,5	24,5
3 osoby	41,8	32,2
4 osoby	42,1	34,9
5 osób	49,2	12,3
6 osób	44,4	33,3

Źródło: Wyniki ogólnopolskich badań panelowych przeprowadzo-
nych w 1991 roku przez Instytut Turystyki w Poznaniu.

Dodatkowych informacji na temat stopnia aktywności turystycznej gospodarstwa domowego dostarczają dane uzyskane w zależności od sytuacji materialnej poszczególnych gospodarstw. Zdecydowanie najlepsze wyniki uzyskały gospodarstwa, w których dochody przekraczają 1 mln zł na osobę, najgorzej - gospodarstwa o dochodach niższych.

Tabela nr 3.

Uczestnictwo ludności Polski w wyjazdach wypoczynkowych w 1991r. w dochody miesięczno gospodarstwa domowego. Odsetek gospodarstw domowych, z których :

Dochód na 1 osobę /miesięcznie w tys.zł./	nikt nie wyjechał	wszyscy wyjecha- li
do 250	92,9	7,1
251 - 400	74,2	2,2
401 - 550	55,1	22,4
551 - 700	62,7	17,3
701 - 850	54,7	23,4
851 - 1000	48,9	30,5
1001 - 1150	37,9	41,4
1151 - 1300	25,0	55,0
1301 - 1450	28,0	56,0
1451 i więcej	28,4	52,3

Źródło: Wyniki ogólnopolskich badań panelowych przeprowadzonych w 1991 roku w Instytucie Turystyki w Poznaniu.

W 1991 roku podobnie jak w latach poprzednich, najwyższą aktywność w zakresie wyjazdów wypoczynkowych odnotowano wśród respondentów z wyższym i średnim wykształceniem.

Tabela nr 4.

Uczestnictwo ludności Polski w wyjazdach wypoczynkowych w 1991 roku a poziom wykształcenia.

Poziom wykształcenia	Odsetek gospodarstw, z których	
	nikt nie wyjechał	wszyscy wyjechali
podstawowe	73,4	10,1
zasadnicze zawodowe	60,6	21,2
średnio	45,5	33,6
wyższe	16,8	56,8

Źródło: Wyniki ogólnopolskich badań panelowych przeprowadzonych w 1991 roku przez Instytut Turystyki w Poznaniu.

Najczęściej w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych uczestniczyły w 1991 roku osoby z następujących grup społeczno-zawodowych: lekarze / 60 % tej grupy społ.-zawodowej/, nauczyciele /56,3 %/, pracownicy inżynieryjno-techniczni /53,4 %/ oraz przedstawiciele wolnych zawodów /50 %/.

Najrzadziej w 1991 roku wyjeżdżali na wypoczynek urlopowo-wakacyjny: rolnicy /77,5 % członków tej grupy społeczno-zawodowej/ emeryci i renciści /67,9 %/, robotnicy wykwalifikowani /59,5 %/, oraz przedstawiciele takich zawodów, jak policjant i żołnierz zawodowy /42,9 %/, a także bezrobotni /41,7 %/.

3.1.1 Stopień aktywności turystycznej - urlopowo-wakacyjna,
miejscowości miesz. w 1991 roku.

Dotychczasowe badania nad uczestnictwem ludności w turystyce i wypoczynku, w tym także badania panelowe prowadzone w Instytucie Turystyki, wykazują, iż podstawową grupą uczestników turystyki są mieszkańcy miast. W 1991 roku przeobrażone pojawienie się turystycznych tendencji polegających na poszerzaniu spektrum iloty osób uczestniczących w turystyce, wynikających z ogólnego rozwoju społeczeństwa, z których w 1991 roku nie wyjechał wyniósł 41,5 %. Gospodarstwa, z których na wypoczynku urlopowo-wakacyjny wyjechał wszyscy jego członkowie stanowili 36,9 % ogółu badanych. Jednocześnie z 5,2 % gospodarstw wyjechały tylko dzieci, a z 16,4 % tylko niektórzy jego członkowie. Stale ^{jest} zjawiskiem utrzymywanie się zależności aktywności turystycznej od sytuacji materialnej gospodarstw domowych. Jacek z szeregu decyzji na i główne cele gospodarstwa mieszkającego wyraża nie zależnie od stopnia aktywności turystycznej i małe odsetek gospodarstw o niskiej aktywności turystycznej.

Tabela nr 5.

Uczestnictwo członków gospodarstw mieszk. w wyjazdach
wypoczynkowych w 1991 roku z dochody mieszk. w przeliczeniu
na 1 osobę.

Dochód na 1 osobę /mieszk. w tys. zł	Odsetek gospodarstw domowych, z których	
	nikt nie wyjechał	wszyscy wyjechali
251 - 400	66,7	6,7
401 - 550	41,2	12,4
551 - 700	54,5	24,7
701 - 850	49,3	26,2
851 - 1000	45,7	33,1
1001 - 1150	36,4	40,6
1151 - 1300	30,0	60,0
1301 - 1450	25,0	50,0
1451 i więcej	26,5	53,0

Źródło: Wyniki ogólnopolskich badań panelowych przeprowadzonych
w 1991 roku przez Instytut Turystyki w Poznaniu.

W 1991 roku najwyższą aktywność turystyczną w zakresie wyjazdów wypoczynkowych członków miejskich gospodarstw domowych odnotowano wśród respondentów ze średnim i wyższym wykształceniem./por. tab. 6/.

Tabola nr 6.

Uczestnictwo członków gospodarstw miejskich w wyjazdach wypoczynkowych w 1991 roku a poziom wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.

Poziom wykształcenia głowy gospod. domowego	Odsotek gospodarstw domowych, z których na wypocznok urlopowo-wakacyjny:	
	nikt nie wyje- chał	wszyscy wyjechali
podstawowe	65,0	18,3
zasadnicze zawodowe	53,7	26,2
średnie	42,7	35,9
wyższe	14,3	60,3

Źródło: Wyniki ogólnopolskich badań panelowych przeprowadzonych w 1991 roku przez Instytut Turystyki w Poznaniu.

Najczęściej w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych uczestniczyły w 1991 roku osoby z następujących grup społeczno-zawodowych: lekarze /66, 7% członków tej grupy społeczno-zawodowej/, nauczyciele /54,8 %/, pracownicy inżynieryjno-techniczni /54,5 %/ oraz przedstawiciele wolnych zawodów /50,0 %/. Najrzadziej w 1991 roku spośród członków miejskich gospodarstw domowych wyjeżdżali na wypocznok urlopowo-wakacyjny: emeryci i renciści /62,3 %/, robotnicy wykwalifikowani /53,6 %/ polojanci i zawodowi żołnierze /42,9 %/ oraz bezrobotni /40,0 %/.

2.1.2 Stopień aktywności turystycznej - urlopowo-wakacyjnej - mieszkańców wsi w 1991 roku.

W 1991 roku, podobnie jak w latach poprzednich, zdecydowana większość ludności wiejskiej nie uczestniczyła w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych. O ile w przypadku gospodarstw miejskich zaobserwowano symptomy poprawy aktywności turystycznej, o tyle na wsi utrzymuje się tendencja świadcząca o trwałym charakterze kryzysu w tej dziedzinie. Odsutek gospodarstw wiejskich, z których na wypoczynek urlopowy nie kto nie wyjechał wyniósł aż 81 %. Jednocześnie gospodarstwa, z których w turystyce uczestniczyli wszyscy członkowie stanowił zaledwie 5,4 % ogółu. Bardzo niski był również odsutek gospodarstw, w których mimo aktywności dorosłych członków, dzieci korzystały z wyjazdów wypoczynkowych - 4,5 %. Również odsutek gospodarstw, z których wyjechali tylko niektórzy członkowie stanowił zaledwie 9,1 % tego typu gospodarstw. Istotnych danych dostarcza analiza porównawcza stopnia aktywności turystycznej gosp. wiejskiego z jego dochodami miesięcznymi. Charakterystyczne jest, iż zdecydowana większość wśród przebadanych gospodarstw stanowiły te, w których deklarowany miesięczny dochód na 1 osobę nie przekraczał 1 mln złotych /89,2 %/.

./.

Tabela nr 7

Uczestnictwo członków gospodarstw wiejskich w wyjazdach wypoczynkowych w 1991 roku a dochody miesięczne w przeliczeniu na 1 osobę.

Dochód na 1 osobę /miesięcznie w tys.zł/	Odsutek gospodarstw, z których	
	nikt nie wyjechał	wszyscy wyje- chali
do 250	100,0	0
251 - 400	81,3	0
401 - 550	86,7	0
551 - 700	81,8	0
701 - 850	76,0	12,0
851 - 1000	78,6	7,1
1001 - 1150	66,7	0
1151 - 1300	60,0	20,0
1301 - 1450	100,0	0
1451 i więcej	60,0	40,0

Źródło: wyniki ogólnopolskich badań panelowych przeprowadzonych w 1991 roku przez Instytut Turystyki w Poznaniu.

Dalszych interesujących danych dostarcza analiza aktywności turystycznej według grup społeczno-zawodowych i poziomu wykształcenia.

Tabela nr 8.

Uczestnictwo członków gospodarstw wiejskich w wyjazdach wypoczynkowych w 1991 r. a poziom wykształcenia głowy gosp. domowego

Poziom wykształcenia głowy gosp.domowego	Odsutek gosp.domowych, z których	
	nikt nie wyjechał	wszyscy wyje- chali
podstawowe	83,7	0
zasadniczo zawodowe	81,6	6,1
średnie	70,0	12,5
wyższe	80,0	20,0

Źródło: wyniki ogólnopolskich badań panelowych przeprowadzonych w 1991 roku przez Instytut Turystyki.

Jak wynika z powyższej tabeli poziom wykształcenia tylko w niewielkim stopniu wpływa na stopień aktywności turystycznej gospodarstw wiejskich, niekolewniek zauważalny jest związek między wykształceniem a tempem wzrostu odsetka gospodarstw, z których na wypoczynek wyjeżdżali wszyscy członkowie. Najczęściej w 1991 roku spośród członków ^{wiejskich} gospodarstw domowych w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych uczestniczyły osoby z następujących grup społeczno-zawodowych: urzędnicy i pracownicy administracji /33,3 % ogółu członków tej grupy społeczno-zawodowej/, pracownicy inżyniersko-techniczni /25,0 %/ oraz rzemieślnicy na własnym rozrachunku /20,0 %/. Najrzadziej na wypoczynek urlopowo-wakacyjny wyjeżdżali emeryci i renciści /37,2 %/ rolnicy /30,6 %/ i robotnicy wykwalifikowani /79,3 %/.

3.2. Kierunki wyjazdów urlopowo-wakacyjnych mieszkańców Polski w 1991 roku.

W roku 1991 największym powodzeniem cieszyły się wyjazdy nad morze i nad jeziora. Obydwa te kierunki preferowało przeszło połowa respondentów uczestniczących w 7 - dniowych i dłuższych wyjazdach urlopowo-wakacyjnych. Stosunkowo małym zainteresowaniem cieszyły się wyjazdy w góry oraz w inne regiony kraju. Na poziomie porównywalnym z latami ubiegłymi utrzymywał się odsetek wyjazdów zagranicznych.

Tabela nr 9

Główny kierunki wyjazdów wypoczynkowych mieszkańców Polski w 1991 roku.

kierunek wyjazdu	% odpowiedzi
nad morze	27,3
w góry	16,1
nad jezioro	24,5
ze granicę	14,1

Źródło: Badanie panelowe przeprowadzone w 1991 roku przez Instytut Turystyki w Poznaniu.

Bardzo zbliżone wyniki uzyskano wśród badanych gospodarstw w miastach. Wynosiły one odpowiednio: dla wyjazdów nad morze - 27,8 %, w góry - 16,3 %, nad jezioro - 24,7 %, w inne regiony kraju - 17,1 % oraz ze granicę - 14,1 %.

Nieco inne wyniki charakteryzują preferowane kierunki wyjazdów mieszkańców wsi. Zdecydowanie największym powodzeniem cieszyły się wyjazdy w inne regiony kraju - 32,7 %. Nad morze, w góry i nad jeziora wyjeżdżało odpowiednio: 18,4 %, 12,2 %

1 22,5 % ogółu uczestniczących w wypoczynku mieszkańców wsi. Stosunkowo wysoki był odsetek wybierających wyjazdy zagranicę - 14,3 % . Interesujących danych dostarczą korelacja kierunków wyjazdów wypoczynkowych mieszkańców Polski z ich wiekiem. Zdecydowanie najliczniejszą grupę wśród uczestniczących w wypoczynku stanowi młodzież do 16 roku życia /23,6 % ogółu wyjeżdżających/. Nieco niższym stopniem aktywności wykazują się osoby w wieku 40-49 lat /18,1 % ogółu wyjeżdżających/ oraz 16-19 lat /10,8 % ogółu wyjeżdżających/.

Nad morze najczęściej wyjeżdżają osoby do 16 roku życia /23,7 %/, w wieku 40-49 lat /19,6 %/, 16-19 lat /11,2 %/ i 25- 39 lat /10,8 %/. Wypoczynek w górach preferują osoby z następujących grup wiekowych: do 16 roku życia /27,3 %/, 40-49 lat /15,9 %/ i 16-19 lat /12,9 %/. W wypoczynku nad jeziorami najczęściej uczestniczą te same grupy, a ich udział procentowy wynosi odpowiednio: 34,7 %, 19,8 % i 10,4 %. Wśród preferujących wypoczynek w innych regionach kraju przeważa młodzież do 16 roku życia /34,7 %/. Odmienne przedstawiają się wyniki w kategorii wyjazdów zagranicznych, gdzie najwyższą aktywność wykazuje grupa wiekowa 40-49 lat /25,9%/, a młodzież do 16 roku życia zajmuje drugie miejsce /17,2 %/. Bardzo zbliżone wyniki uzyskano badając gospodarstwa w ośrodkach miejskich. Natomiast na wsi preferencje kierunków wyjazdów, skorelowano z wiekiem respondentów, dają nieco inny obraz sytuacji. Również tam młodzież do 16 i do 19 roku życia stanowi najliczniejszą grupę uczestniczącą w wypoczynku /46,9 % ogółu wyjeżdżających/. Jednocześnie zastanawiający jest znikomy udział młodzieży do 16 roku życia w wyjazdach w góry i nad morze.

na 57,1 % członków tej grupy wiekowej wybiera wypoczynki w innych regionach kraju, co skłania do przypuszczenia, iż respondenci ze wsi z tej grupy preferują ośrodki miejskie jako punkt docelowy wypoczynku wakacyjnego.

Niezwykle istotnym czynnikiem, wpływającym na wybór kierunku wyjazdów urlopowo-wakacyjnych, jest poziom wykształcenia, który jak wykazują wieloletnie badania kształtuje określone zachowania związane z realizowanym stylem życia.

Najbardziej atrakcyjno dla mieszkańców Polski okazują się wyjazdy nad morze i nad jeziora. Zarówno w jednej, jak i drugiej kategorii są to kierunki preferowane, głównie przez respondentów ze średnim i wyższym wykształceniem /odpowiednio: nad morze - 44,9 % i 35,8% nad jeziora - 40,8 % i 24,5 % /. Podobnie rozkładają się proporcje w kategorii wyjazdów w góry i za granicę. Jedynie w kategorii wyjazdów w inne regiony kraju występuje duży odsetek respondentów z wykształceniem podstawowym /27,6 %/.

Wyjazdy nad morze były preferowane głównie przez następujące grupy społeczno-zawodowe: studentów i uczniów /37,6 %/ pracownicy inżynieryjno-techniczni /16,2 %/ oraz emeryci i renciści /10,5 %/. Wyjazdy w góry wybierali najczęściej studenci i uczniowie /34,8 %/, pracownicy inżynieryjno-techniczni /17,4 %/ oraz urzędnicy i pracownicy administracji /11,3 %/.

Wypoczynki nad jeziorami były najatrakcyjniejsze również dla tych samych grup społeczno-zawodowych. Podobnie sytuacja przedstawia się w kategorii wyjazdów zagranicznych. Jedynie wśród wybierających wypoczynki w innych regionach kraju zaznaczył się relatywnie wysoki udział nauczycieli /10,9 %/. Jak wynika z badań, stopniowo zaczyna się powołać różnicowanie w wyborze kierunku

wyjazdu wypoczynkowego. Stosunkowo duży udział emerytów i rencistów w wyjazdach nad morze ma charakter incydentalny, jeśli wziąć pod uwagę bardzo niski udział tej grupy w wypoczynku w ogóle i prawdopodobnie wynika z koncentracji nad morzem dużej liczby sanatoriów i wyspojalizowanych ośrodków leczniczych.

Kolejnych interesujących danych dostarcza korelacja preferowanych kierunków wyjazdów z miesięcznymi dochodami gospodarstw domowych /w przeliczeniu na 1 osobę/. Jak wynika z badań wyjazdy wypoczynkowe nad morze były najczęściej wybierane przez członków gospodarstw o dochodach na 1 osobę 851 tys. zł - 1.000 tys. zł /23,7 %/ i 1001 tys. zł - 1150 tys. zł /13,8 %/. Również ten kierunek wyjazdów cieszył się dużą popularnością w gospodarstwach domowych o dochodach przekraczających 1451 tys. złotych /22,3 %/. Ta sama grupa wykazywała także największy odsetek wśród biorących udział w wypoczynku w górach /19,7 %/, deklarując jednocześnie niewielkie zainteresowanie wyjazdami nad jeziora /tylko 7, 9 %/. Ten ostatni kierunek wyjazdów stanowił domnę gospodarstw domowych o dochodach w granicach 701 tys. zł - 850 tys. zł oraz 851 tys. zł - 1.000 tys. zł. Wyjazdy w inne regiony kraju miały najczęściej zwolenników wśród grup o niższych dochodach: 551 tys. zł - 700 tys. zł /23,8 %/ oraz 701 tys. zł - 850 tys. zł /23,1 %/. W kategorii wyjazdów zagranicznych prawie 1/3 uczestników rekrutowała się spośród członków gospodarstw o najwyższych dochodach, przekraczających 1451 tys. zł. /22,3 %/.

2.3. Formy wypoczynku urlopowo-wakacyjnego mieszkańców Polski w 1991 roku.

Badania panelowe przeprowadzone w Instytucie Turystyki objęły ogół form wyjazdów wypoczynkowych dostępnych mieszkańcom Polski. Dla uzyskania pełniejszego obrazu aktualnej sytuacji wprowadzono klasyfikację grupującą formy wyjazdów na: a/ wyjazdy wypoczynkowe organizowane przez zakłady pracy b/ wyjazdy wypoczynkowe organizowane samodzielnie przez gospodarstwa domowe. Wyjazdy organizowane przez zakłady pracy stanowiły 33,9 % ogółu wyjazdów wypoczynkowych, co potwierdza występującą od wielu lat tendencję do organizowania wypoczynku we własnym zakresie. Ma to najprawdopodobniej związek z poszukiwaniem form jak najtańszego spędzania urlopu wypoczynkowego.

Tabela nr 10.

Formy wypoczynku organizowane na pośrednictwem zakładu pracy w stosunku do ogółu form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego.

Formy wyjazdów	Odsetek wyjazdów w stosunku do ogółu form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego
1. wozasy w ośrodku zakł.	19,0 %
2. wozasy w ośrodku FWP	1,9 %
3. wozasy w kwatery prywatnej	2,6 %
4. obozy młodzieżowe	4,7 %
5. wozasy org. przez PTH	0,5 %
6. wyjazd zagraniczny	2,3 %
7. wozasy leczniczo, sanatoryjne	2,9 %
o g ół e m :	33,9 %

Źródło: Badania panelowe przeprowadzone w 1991 roku przez Instytut Turystyki w Poznaniu.

Wyjazdy urlopowo-wakacyjne organizowane samodzielnie przez gospodarstwa domowe stanowiły 66,1 % ogółu form wyjazdów urlopowo-wakacyjnych /patrz poniższa tabela/.

Tabela nr 11

Formy wypoczynku organizowane samodzielnie przez gosp.domowe w stosunku do ogółu form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego.

Formy wyjazdów	Procent wyjazdów w stosunku do ogółu form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego
w y j a z d na wieś	19,5 %
w y j a z d do miasta	3,4 %
wczasy we własnym namiocie lub przyczepie camp.	8,6 %
wczasy w kwaterze prywatnej	7,0 %
wczasy w domu letniskowym	5,8 %
wyjazd zagraniczny	7,8 %
wczasy w ośrodku zakł.	2,0 %
wczasy wykupione w państw. biurze podróży	0,6 %
turystryka kwalifikowana	1,2 %
wczasy wykupione w pryw. biurze podróży	1,2 %
inne formy	3,7 %
o g ó ł e m :	66,1 %

Źródło: Badanie panelowe przeprowadzone w 1991 roku przez I.T. w Poznaniu.

Porównanie dominujących form wypoczynku preferowanych przez gospodarstwa domowe w mieście oraz na wsi pozwala zauważyć dość istotne różnice. Udział form wypoczynku organizowanego za pośrednictwem zakładu pracy w stosunku do ogółu form wypoczynku

urlopowo-wakacyjnego w przypadku gospodarstw wiejskich wynosi 31,3 %. Gospodarstwa wiejskie korzystają z pośrednictwa zakładu pracy w 26,5 % organizowanych wyjazdów urlopowo-wakacyjnych. W przypadku gospodarstw wiejskich najbardziej preferowane formy wypoczynku to: wyjazdy do rodziny lub znajomych na wsi /19,7 % ogółu wyjazdów urlopowo-wypoczynkowych/ wczas w ośrodku zakładowym /19,3 %/, wczas we własnym namiocie lub przyczepie campingowej /9,1 %/ wyjazd zagraniczny /9,8 %/. Gospodarstwa wiejskie preferują następujące formy wypoczynku: wyjazd do rodziny lub znajomych w mieście /22,5 % ogółu wyjazdów urlopowo-wakacyjnych /, wyjazd do rodziny lub znajomych na wsi /16,3 %/, wczas w ośrodku zakładowym, wczas w kwaterze prywatnej /14,3 %/, wyjazd zagraniczny /14,3 %/. Mieszkańcy wsi prawie w ogóle przy organizowaniu wypoczynku urlopowo-wakacyjnego nie korzystają z pośrednictwa PUP i Kół PTTK, rzadko wyjeżdżają na wczasy leśniczo i sanatoryjne, nie wykupują wczasów w państwowych i prywatnych biurach podróży, a także nie uczestniczą w turystyce kwalifikowanej /piesza, kolarska, śeglarska/.

Wiek mieszkańców Polaki nie odgrywa decydującej roli przy wyborze większości preferowanych form wypoczynku. Charakterystyczne są jednak preferencje najmłodszych turystycznie grup społecznych - młodzieży do 16 i do 19 roku życia. Oprócz popularnych wyjazdów do rodziny lub znajomych na wsi lub w mieście, które nie wymagają wysokich nakładów finansowych młodzież licznie uczestniczy w obozach stacjonarnych i wędrownych /do 16 roku życia - 9,3 % ogółu wyjeżdżającej

młodzieży, do 19 roku życia - 14,3 % oraz w ujęciu wliczającym
naniocis/odpowiednio: 7,7 % i 15,4 %/. Stosunkowo liczny jest
także udział młodzieży w wyjazdach zagranicznych /do 16 roku
życia - 6,4 % ogółu wyjeżdżających^{młodzieży}, do 19 roku życia - 11,0 %/.
Młodzież do 16 i 19 roku życia stanowi także najliczniejszą
grupę biorącą udział w turystyce kwalifikowanej /70,0 % ogółu
uczestniczących w tego typu turystyce/.

Wielkie znaczenie dla wyboru formy wypoczynku urlopowo-
wakacyjnego posiada wykształcenie oraz przynależność do określo-
nej grupy społeczno-zawodowej. Osoby z wykształceniem podstawo-
wym preferują wyjazdy do rodziny lub znajomych na wsi /20,7 %
ogółu osób z wykształceniem podstawowym/, wczas w ośrodku za-
kładowym /18,9 %/ wczas w własnym naniocis /11,7 %/ oraz wy-
jazdy do rodziny lub znajomych w mieście /10,3 %/. Prawie co
trzecia osoba z wykształceniem zawodowym wybiera wczas w
ośrodku zakładowym /30,3 %/ preferując także wyraźnie wyjazdy
do rodziny lub znajomych na wsi /19,1 %/ albo w mieście /10,1 %/.
U osób ze średnim wykształceniem występowało mniejsze zaintere-
sowanie wyjazdami do rodziny lub znajomych na wsi /13,0 %/, albo
w mieście /9,9 %/ przy jednoczesnym wyborze spędzania wczasów
w ośrodku zakładowym /24,9 %/ i poszukiwaniu innych form
wypoczynku, takich jak: wczas w kwaterze prywatnej /10,3 %/
wypoczynek w domu letniskowym /6,3 %/ oraz wyjazd zagraniczny
/12,3 %/. Wczas w ośrodku zakładowym spędzało tylko 17,6 %
osób z wykształceniem wyższym. Osoby z tej grupy ogółem nie
inne wyjeżdżały na wypoczynek za granicę /13,1 % ogółu osób
z wyższym wykształceniem/ oraz wybierały wczas w kwaterze

prywatnej /9,6 %/, wypoczynek w domku letniskowym /8,5 %/ lub uczestniczyły w turystyce kwalifikowanej /3,3 %/. Jednocześnie stosunkowo duży był odsetek osób z wyższym wykształceniem, które spędziły wypoczynek urlopowo-wakacyjny pod namiotem /11,1 %/ lub we własnej przyczepie campingowej.

Najczęściej preferowane formy wypoczynku cieszyły się największym powodzeniem wśród osób wykonujących następujące zawody:

- wyjazd do rodziny lub znajomych na wsi: studenci i uczniowie /41,6 % ogółu wyjeżdżających/, pracownicy inżynieryjno-techniczni /10,3 %/nauczyciele i robotnicy wykwalifikowani /9,6 %/, emeryci i renciści /7,5 %/;
- wczasy w ośrodku zakładowym : studenci i uczniowie /28,7 %/, urzędnicy i pracownicy administracji /16,1 %/, pracownicy inżynieryjno-techniczni /14,7 %/;
- wczasy we własnym namiocie lub przyczepie campingowej: studenci i uczniowie /48,5 %/, prac. inż.-techn. /13,2 %/ urzędnicy i pracownicy adm. /11,8 %/;
- wyjazd do rodziny lub znajomych w mieście: studenci i uczniowie /34,4 %/, robotnicy wykwalifikowani /14,1 %/;
- wyjazd zagraniczny: studenci i uczniowie /45,3 %/, prac. inżynieryjno-techniczni /10,9 %/, nauczyciele /9,4 %/, rzemieślnicy na własnym rachunku /6,3 %/.

Interesujących danych dostarcza analiza zależności wyboru formy wypoczynku od miesięcznych dochodów gospodarstwa domowego /w przeliczeniu na 1 osobę/. Członkowie gospodarstw o dochodach powyżej 1451 tys. zł na osobę preferowali wyjazdy do rodziny

lub znajomych na wsi /16,0 % osób z tej grupy dochodowej/, wypoczynek w domu letniskowym /11,8 %/, wczasy w kwatery prywatnej /11,1 %/ oraz wyjazdy zagraniczo /9,0 %/. Osoby z gospodarstw o dochodach 851 tys. zł - 1000 tys. zł na osobę wybierały najczęściej wczasy w ośrodku zakładowym /30,2 % osób z tej grupy dochodowej/, wyjazdy do rodziny lub znajomych na wsi /22,2 %/, wczasy we własnym naniocie oraz wyjazdy zagraniczo /8,6 %/. Osoby z gospodarstw domowych o najniższych dochodach - 251 tys. zł - 400 tys. zł. - najczęściej wyjeżdżały do rodziny lub znajomych na wsi /35,3 % osób z tej grupy dochodowej/ albo w mieście /29,4 %/ oraz spędzały wczasy w ośrodku zakładowym /17,6 %/. Jednocześnie duży odsetek osób z gospodarstw o najniższych dochodach brał udział w turystyce kwalifikowanej /11,8 % osób z tej grupy dochodowej/.

2.4. Średni okres wypoczynku urlopowo-wakacyjnego mieszkańców Polski w 1991 roku.

W 1991 roku największą popularnością cieszyły się wyjazdy trwające 11-14 dni, w których uczestniczyło 41,7 % ogółu biernych udział w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym. Wypoczynek trwający 15-21 dni wybrało 16,3 % ogółu wyjeżdżających. Stosunkowo wysoki był odsetek prorofujących dłuższe okresy wypoczynku, trwające 29 - 35 dni /10,4 %/ oraz do 36 dni /9,5 %/. Dokładne dane prezentuje tabela nr 12.

Tabela nr 12.

Długość okresu wypoczynku urlopowo-wakacyjnego mieszkańców Polski w 1991 roku.

Lp.	Długość okresu wypoczynku urlopowo-wakacyjnego /w dniach/	Odsetek uczestniczących w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym
1.	< 7	9,6
2.	8 - 10	9,8
3.	11 - 14	41,7
4.	15 - 21	16,3
5.	22 - 28	3,7
6.	29 - 35	10,4
7.	> 36	9,5

Źródło: Badania panelowe przeprowadzone w 1991 roku przez I.T. w Poznaniu.

Wiele czynników odgrywających istotną rolę w wyborze formy wypoczynku lub kierunku wyjazdu urlopowo-wakacyjnego nie ma żadnego znaczenia /lub ma niewielkie/ przy preferowanej przez respondentów długości okresu wypoczynkowego. Dotyczy to zarówno wieku respondentów jak i ich poziomu wykształcenia oraz wykonywanego zawodu. Jak wynika z badań przeprowadzonych w Instytucie Turystyki decydujący wpływ na długość trwania wyjo-

czynku posiada poziom uzyskiwanych dochodów przez gospodarstwo domowe /w przeliczeniu na 1 osobę/ oraz /pośrednio/ liczba osób w gospodarstwie. Generalnie zaznacza się tendencja polegająca na wyborze krótszego okresu trwania wypoczynku przez osoby z gospodarstw o niższych dochodach i preferowaniu dłuższego wypoczynku przez respondentów z gospodarstw o średnich i wysokich dochodach. Osoby z gospodarstw o dochodach 401-550 tys. / w przeliczeniu na 1 osobę/ wybierały głównie wypoczynek nie dłuższy niż 7 dni /25 % ogółu tej grupy dochodowej/ oraz trwający 11-14 dni /23,1 %/. Respondenci z gospodarstw o dochodach 851-1000 tys. z /w przeliczeniu na 1 osobę/ preferowali głównie wyjazdy trwające 11-14 dni /51,5 % ogółu tej grupy dochodowej/ oraz 15-21 dni /14,7 %/. Stwierdzić można także udział w wyjazdach dłuższy niż 26 dni /11,7 %/. Członkowie gospodarstw o dochodach na 1 osobę powyżej 1301 tys. z preferowali głównie wyjazdy wypoczynkowe trwające 11-14 dni /42,6 % ogółu tej grupy dochodowej/ 29- 35 dni /11,7 %/ oraz dłuższy niż 36 dni /10,6 %/.

Podobnie jak w latach poprzednich również w 1991 roku wyjazdy urlopowo-wakacyjne mieszkańców Polski koncentrowały się w miesiącach letnich. Były to głównie: lipiec /56,3 % ogółu wyjazdów urlopowo-wakacyjnych/ oraz sierpień /30,1 %/. Dokładne dane zawiera poniższa tabela.

Odmiennych danych dotyczących wyboru okresu wyjazdu urlopowo-wakacyjnego dostarczają badania przeprowadzone wśród gospodarstw wiejskich. Mieszkańcy wsi w 1991 roku uczestniczyli w wypoczynku tylko w miesiącach letnich: czerwiec /2,0 % ogółu wyjazdów urlopowo-wakacyjnych/, lipiec 17,4 %/, sierpień /23,6 %/ wrzesień /2,0 %/. Przez pozostałą część roku gospodarstwa

./.

wiejskie nie wykazywały żadnej aktywności w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych.

Tabela nr 13

Okres wyjazdu urlopowo-wakacyjnego mieszkańców Polski w 1991 roku.

Miesiąc	Odsetek uczestniczących w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym
styczeń	0,0
lut	1,0
marzec	0,6
kwiecień	0,7
maj	1,4
czerwiec	6,8
lipiec	56,3
sierpień	30,1
wrzesień	2,4
październik	0,1
listopad	0,5
grudzień	0,0

Zródło: Badania panelowe przeprowadzone w 1991 roku przez I.T. w Poznaniu.

2.5. Motywy wyboru formy wypoczynku mieszkańców Polski w 1991 roku.

Badania przeprowadzone w 1991 roku w Instytucie Turystyki dotyczyły również przesłanek wyboru formy wypoczynku. Zdecydowaną większość wśród respondentów objętych badaniami stanowili ci, którzy jako motyw wyboru wskazywali odmiennosć formy wypoczynku w stosunku do codziennego życia /31,2 % ogółu respondentów/. Znaczna część jako motyw wyboru deklarowała atrakcyjność formy wypoczynku /26,5 %/.

Jednocześnie dla wielu biorących udział w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych decydujące znaczenie posiadała ocena skierowania na wyjazd /15,2 %/. Stosunkowo niewielki natomiast był odsetek osób, które korzystając z wyjazdu urlopowo-wakacyjnego podejmowały pracę zarobkową za granicą /1,3 %/. Dane dotyczące motywów wyboru formy wypoczynku zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 14

Motywy wyboru formy wypoczynku mieszkańców Polski w 1991 roku.

Lp.	Motyw wyboru formy wypoczynku	% odpowiedzi
1.	ocena skierowania na wyjazd	15,2
2.	jakość oferowanej usługi	3,5
3.	atrakcyjność formy wypoczynku	26,5
4.	odmiennosć w stosunku do codziennego życia	31,2
5.	korzystano już z tej formy wypoczynku	3,5
6.	chęć podjęcia pracy zarobkowej za granicą	1,3
7.	inne	5,9
8.	trudno ocenić	12,8

Źródło: Badania panelowe przeprowadzone

Charakterystyczny jest wysoki odsetek respondentów nie potrafiących wskazać motywy wyboru formy wypoczynku /12,8 %/, co może świadczyć o dużej przypadkowości w planowaniu i realizacji wyjazdów urlopowo-wakacyjnych. Doz wątpienia na to także związek z odległym usytuowaniem turystyki i wypoczynku w hierarchii potrzeb /materialnych i duchowych/ poszczególnych gospodarstw domowych. Jak wynika z badań młodsze kłopoty ze wskazaniem przesłanek wyboru formy wypoczynku mają osoby młodsze, które jednocześnie wybierają formę wypoczynku ze względu na odległość w stosunku do codziennego życia, podkreślają atrakcyjność formy wypoczynku i rzadziej niż pozostałe grupy wiekowe kierują się oceną skierowania na wyjazd.

Wyraźnie prawidłowości występują również przy analizie związków motywów wyboru formy wypoczynku, a przynależnością respondentów do określonych grup społeczno-zawodowych i poziomem dochodów uzyskiwanych przez gospodarstwa domowe /w przeliczeniu na 1 osobę/. Zdecydowanie częściej, niż pozostali, na odległość w stosunku do codziennego życia jako przesłankę wyboru formy wypoczynku wskazywali respondenci z gospodarstw gdzie głowa gospodarstwa domowego posiadała wykształcenie średnio /35,5 % ogółu tych gospodarstw/ lub wyższe /37,0 %/. Osoby z tych gospodarstw częściej też wskazywały jako motyw swego wyboru atrakcyjność formy wypoczynku i rzadziej nie potrafiły ocenić przesłanek, którymi się kierowały dokonując wyboru. W przypadku poziomu dochodów uzyskiwanych przez gospodarstwa domowe /w przeliczeniu na 1 osobę/ wraz ze wzrostem dochodów zmniejszał się wyraźnie odsetek respondentów nie potrafiących ocenić motywu wyboru formy wypoczynku /z 30,1 % w przypadku gospodarstw o dochodach 551 tys. zł - 700 tys. zł

2.6. Przyczyny nieuczestniczenia w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym mieszkańców Polski w 1991 roku.

Od wielu lat trudności finansowe stanowią główną przyczynę rezygnacji z uczestnictwa w turystyce. Badania prowadzone w Instytucie Turystyki od poł. lat 80 tych wykazywały stałą tendencję wzrostu odsetka respondentów, którzy ze względu na trudności finansowe nie brali udziału w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym. Odsetek ten wzrastał systematycznie już od początku lat 80-tych, by w 1985 roku osiągnąć 34 %, a następnie w 1986 - 40,6 %, w 1987 - 36,4 %, w 1988 - 39,7 % i w 1989 roku - 50,0 %. Również najnowsze badania przeprowadzone w 1991 roku wykazały, że dla 53,6 % osób nie wyjeżdżających na wypoczynek względy finansowe były podstawową przyczyną rezygnacji. Na stażym, nie podlegającym wielkim wahaniom poziom utrzymywał się odsetek respondentów podających jako przyczynę rezygnacji: konieczność opieki nad domem i rodziną /10,0 %/, podeszły wiek lub choroba /8,9 %/, a także prace remontowe w mieszkaniu /6,5 %/ oraz prace w gospodarstwie rolnym /6,0 %/. Dokładne dane zawarte są w zamieszczonej poniżej tabeli.

Tabela nr 15

Przyczyny nieuczestniczenia w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym mieszkańców Polski w 1991 roku.

Przyczyny nieuczestniczenia w wypoczynku	% odpowiedzi
1. względy finansowe	53,6
2. opieka nad domem i rodziną	10,0
3. prace w gospodarstwie rolnym	6,0
4. prace remontowe w mieszkaniu	6,5
5. dodatkowe prace w czasie urlopu	1,3
6. nie otrzymałem skierowania	0,2
7. nie miał kto zorganizować wypocz.	2,3
8. brak urlopu	3,8
9. podeszły wiek lub choroba	8,9
10. choroba bliskiej osoby	0,9
11. nie lubię wyjeżdżać z domu	2,6
12. inne	4,0

Źródło: Badania panelowe przeprowadzone w I.T. w 1991 roku. 7.

Interesujących danych dostarczają wyniki uzyskane w zależności od poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego. Charakterystyczne jest, iż odsetek odpowiedzi wskazujących na trudności finansowe jako podstawową przyczynę rezygnacji z uczestnictwa w turystyce maleje wraz ze wzrostem wykształcenia. Wynosi on odpowiednio: 55,4 % dla ogółu gospodarstw, w których głowa gospodarstwa domowego posiada wykształcenie podstawowe, 57,2 % dla ogółu gospodarstw domowych z głową gospodarstwa o wykształceniu zawodowym, 47,2 % dla ogółu gospodarstw, w których głową gospodarstwa domowego o wykształceniu wyższym. Jednocześnie wraz ze wzrostem wykształcenia wzrasta odsetek odpowiedzi wskazujących na konieczność opieki nad domem i rodziną jako przyczynę nieuczestniczenia w turystyce /3,6 % ogółu gospodarstw z głową gospod. o wykształceniu podstawowym i 12,8 % ogółu gospodarstw z głową gosp. o wykształceniu wyższym/. Również w miarę wzrostu poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego wzrasta odsetek gospodarstw, które nie uczestniczyły w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych ze względu na prace remontowe w mieszkaniu oraz brak urlopu.

Jak wynika z przeprowadzonych badań trudności finansowe najczęściej uniemożliwiają uczestnictwo w turystyce przedstawicielom następujących grup społeczno-zawodowych: bezrobotnym /69,6% ogółu tej grupy społ.-zawodowej/, robotnikom niewykwalifikowanym /66,7 %/, robotnikom wykwalifikowanym /65,8%/, studentom i uczniom /65,1 % lekarzom /63,6 %/, nauczycielom /54,5 %/, urzędnikom i pracownikom administracji /52,1 %/ oraz emerytom i rencistom /48,9 %/. Na konieczność opieki nad domem i rodziną jako przyczynę rezygnacji wskazywali najczęściej: gospodynie domowe /26,1 % ogółu tej grupy społ.-zawodowej/, przedstawiciele

wojnych zawodów /22,2 %/ oraz pracownicy inżynieryjno-techniczne /22,1 %/. Prace remontowe w mieszkaniu umożliwiły wyjazdy urlopowo-wakacyjne: rzesieśnikom na własnym rozrachunku /23,5 % ogółu tej grupy społ -zawodowej/. nauczycielom i lekarzom /19,2%, przedstawicielom innych zawodów, np. poliofant, żołnierz, sportowiec /16,7 %/ oraz pracownikom inżynieryjno-technicznym /11,7 %/

3. Poziom i struktura wydatków urlopowo-wakacyjnych mieszkańców Polski w 1994 roku.

Podjęwane przez gospodarstwa domowe decyzje o uczestnictwie w turystyce przejawiają się w określonych, co wysokości i struktury wydatkach konsumpcyjnych, przeznaczonych na określone dobra i usługi. Należy przy tym również zwrócić uwagę na racjonalność zachowania się gospodarstw domowych przy podejmowaniu decyzji o uczestnictwie w turystyce oraz przy wyborze określonego zestawu dóbr i usług turystycznych.

Ta racjonalność zachowania się gospodarstw domowych w sferze turystyki odzwierciedla się przede wszystkim w przeznaczaniu określonych środków finansowych na te formy turystyki, które z punktu widzenia gospodarstwa jako całości zapewniają możliwie pełną realizację potrzeb turystycznych jego członków.

Wieloletnie obserwacje empiryczne wskazują, że najpopularniejszą formą wyjazdów turystycznych członków polskich gospodarstw domowych były i są wyjazdy urlopowo-wakacyjne. Wyjazdy weekendowe oraz uczestnictwo w kilkudniowych wycieczkach krajoznawczych, mimo większej częstotliwości, obejmują jednak mniejszy odsetek gospodarstw domowych. Wyniki badań prowadzonych w Polsce w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych wskazują, iż w strukturze rocznych wydatków turystycznych wydatki urlopowo-wakacyjne stanowią około 70 - 90 %¹.

Dlatego także w omawianych badaniach ankietowych skoncentrowano

¹ Por. S. Bosiacki: Konsumpcja dóbr i usług turystycznych w gospodarstwach domowych. Warszawa 1987. Instytut Turystyki, s. 134.

sie na tej grupie wydatków turystycznych.

3.1. Poziom wydatków urlopowo-wakacyjnych w 1991 roku.

W 1991 roku zarysował się wyraźny spadek dochodów realnych przeważającej części polskiego społeczeństwa, co miało swoje odzwierciedlenie w spadku wydatków gospodarstw domowych na zaspokajanie potrzeb wyższego rzędu, w tym turystycznych.

W 1991 roku średni wydatek urlopowo-wakacyjny /z uwzględnieniem zakupów dóbr i usług w miejscu stażego zamieszkania/ w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym kształtował się na poziomie 1016,6 tys. złotych. Dla porównania w 1990 roku średnio roczne wydatki wyniosły 680,7 tys. zł. Jak z powyższego wynika wydatki w 1991 roku były wyższe w stosunku do 1990 roku o 49,3 %. Biorąc pod uwagę stopę inflacji w 1991 roku, wynoszącą ok 60 %, rzeczywiste /realne/ wydatki urlopowo-wakacyjne w 1991 roku kształtowały się na poziomie 635 tys. złotych, były zatem realnie mniejsze niż w 1990 roku.

Przeciętno roczne wydatki urlopowo-wakacyjne /w przeliczeniu na 1 osobę/ były w 1991 roku zróżnicowane w poszczególnych typach gospodarstw domowych.

I tak w gospodarstwach wiejskich, których członkowie brali udział w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym w 1991 roku, przeciętno roczne wydatki na 1 osobę kształtowały się na poziomie 1060 tys. złotych, natomiast w wiejskich gospodarstwach domowych - 494,3 tys. złotych.

Tabola nr 16

Poziom rocznych wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych w Polsce w 1991 roku, w przeliczeniu na 1 osobę,

Poziom wydatków w tys. złotych na 1 osobę/ w skali rocznej	Miejsce zamieszkania /odsetek odpowiedzi w %/		Razem
	Miasto	Wieś	
do 200	15,3	44,0	17,5
200.001 - 600,0	28,9	24,0	28,5
600.001 - 1000,0	23,2	16,0	22,7
1000.001 - 2000,0	21,3	16,0	20,9
2000.001 - 5000,0	10,3	-	9,5
powyżej 5000,0	1,0	-	0,9
Razem	100,0	100,0	100,0

Źródło: Obliczenia S. Bosiackiego na podstawie wyników badania ankietowego pt: "Turystyka - 91".

Poziom wydatków urlopowo-wakacyjnych w 1991 roku był zróżnicowany. Blisko 50 % ogółu gospodarstw domowych uczestniczących w 1991 roku w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym wydało na ten cel powyżej 600 tys. złotych, w przeliczeniu na 1 osobę. 22,7 % wydatkowało w granicach 600 - 1000 tys. złotych, a 21 % od 1,0 mln. do 2,0 mln. złotych. W 1991 roku pojawiła się dość znaczna grupa gospodarstw domowych, których wydatki urlopowo-wakacyjne były relatywnie wysokie - powyżej 2 milionów złotych na osobę. Takich gospodarstw domowych odnotowano w analizowanych badaniach ponad 10 %.

Z badań wynika, iż podobnie jak w latach ubiegłych wydatki urlopowo-wakacyjne właścicieli gospodarstw domowych są znacznie wyższe, niż gospodarstw wiejskich i jednocześnie są one bardziej zróżnicowane.

W 1991 roku poziom wydatków urlopowo-wakacyjnych był relatywnie najwyższy w gospodarstwach domowych osób z wykształceniem wyższym, których ponad 42 % wydało na wypoczynek powyżej 1,0 mln. złotych.

Odpowiednie wskaźniki dla gospodarstw domowych osób ze średnim, zawodowym zasadniczym i podstawowym wykształceniem wynosiły: 34 %, 19 % i 8 % ogółu tych gospodarstw.

Jeszcze bardziej wyraźna jest korelacja pomiędzy poziomem rocznych wydatków urlopowo-wakacyjnych a poziomem miesięcznych dochodów gospodarstwa domowego /w przeliczeniu na osobę/.

Tabola nr 17

Poziom wydatków urlopowo-wakacyjnych w 1991 roku a dochody gospodarstwa domowego /miesięcznie na 1 osobę/

Grupy dochodowe /miesięcznie do- chody w tys. zł na 1 osobę/	Odsotek gospodarstw domowych o wydatkach urlopowo-wakacyjnych w tys. złotych			
	do 200	201-600	601 - 1000	powyżej 1000
do 250	100,0	-	-	-
251 - 400	35,7	14,3	-	-
401 - 550	25,0	50,0	10,0	15,0
551 - 700	30,6	33,3	25,6	10,3
701 - 850	24,5	25,0	22,6	17,1
851 - 1000	20,0	32,3	20,0	27,7
1001 - 1150	12,9	30,5	16,6	39,0
1151 - 1300	3,6	11,3	42,3	42,4
1301 - 1450	5,9	17,7	17,7	58,7
powyżej 1451	0,0	19,6	26,2	54,2

Źródło: Jak w tabeli 16

Jak wynika z danych przytoczonych w tabeli 17, wraz ze wzrostem dochodów gospodarstw domowych wzrastają wydatki urlopowo-wakacyjne. W rodzinach o bardzo niskich i niskich dochodach /powyżej 200 tys. zł na 4 osoby i w przedziale 201-400 tys. zł/ wydatki na wypoczynek urlopowo-wakacyjny sąpróchnieć niewielkie, co jest w pełni zrozumiałe. Zwraca uwagę fakt, że w wielu gospodarstwach domowych mimo stosunkowo niewysokich miesięcznych dochodów na wyjazdy urlopowo-wakacyjne wydrukują się dość znaczne środki finansowe w ciągu roku. Oznacza to, że rodziny te finansują swój udział w wypoczynku urlopowo-wakacyjnym z gromadzonych systematycznie oszczędności i jednocześnie ograniczają swoje wydatki na dobra i usługi.

Mówiąc inaczej dla wielu polskich rodzin wypoczynek urlopowo-wakacyjny poza miejscem stałego zamieszkania stał się na tyle trwałym elementem modelu konsumpcji i stylu życia, że mimo trudności finansowych nie rezygnują one z udziału w tym wypoczynku.

Gospodarstwa domowe o stosunkowo wysokich dochodach miesięcznych /na 1 osobę/ wydrukują na wyjazdy urlopowo-wakacyjne, swoich członków najwięcej, nieraz kilkadziesiąt lub kilkunastomilionowe.

W 1991 roku, podobnie jak w całej konsumpcji społeczeństwa polskiego, obserwuje się w wydatkach urlopowo-wakacyjnych dwa zjawiska. Z jednej strony bardzo liczną grupę gospodarstw domowych o niewielkich wydatkach, z drugiej zaś widoczną grupę gospodarstw domowych przeznaczających na wypoczynek bardzo znaczne środki finansowe. Inaczej mówiąc, z jednej strony mamy

Z uzyskanych w badaniach danych wynika, iż większość gospodarstw domowych uczestniczących w 1991 roku w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych przeznaczała na zakup skierowań wozasowych relatywnie niewielkie środki finansowe /w przeliczeniu na 1 osobę/, najczęściej nie więcej niż 600 tys. złotych za 1 skierowanie wydatkowało około 10 % ogółu wyjeżdżających na wypoczynok.

Podobny rozkład wydatków na zakup skierowań wozasowych zaobserwowano już w 1990 roku, kiedy to także 10,1 % wyjeżdżających wydało około 1,0 mln. złotych /na osobę/¹.

Można zatem powiedzieć, iż koszty zakupu skierowania odpowiadały generalnie średniemu poziomowi rocznych wydatków urlopowo-wakacyjnych w 1991 roku.

W porównaniu do kosztów zakupu skierowań wozasowych poziom wydatków związanych z udziałem w wycieczkach, trwających dłużej niż 7 dni, bardzo często zagranicznych był w omawianym okresie relatywnie wysoki i kształtował się na poziomie 2020,0 tys. złotych w przeliczeniu na osobę.

Rozpiętość kosztów udziału w wycieczkach była znacznie mniejsza, niż w przypadku skierowań wozasowych.

I tak po 35,7 % uczestniczących w wycieczkach wydało w 1991 roku na ten cel do 1 miliona złotych oraz od 1 - 2 mln. złotych.

Powyżej 33 milionów wydało 28,6 % gospodarstw domowych biorących udział w wycieczkach długoterminowych.

¹ Por. Turystyka - 90, Instytut Turystyki w Poznaniu, Poznań listopad 1990, s. 22,

do czynienia z coraz liczniejszą grupą uboższych rodzin,
z drugiej z nowo tworzącą się warstwą ludzi bogatych i bardzo
bogatych, o odmiennych, bardzo sindywidualizowanych preferencjach
wypoczynkowo-turystycznych.

Jak już wcześniej zaznaczono, w 1991 roku podobnie jak
w latach poprzednich, najpopularniejszą formą wypoczynku urlo-
powo-wakacyjnego są wczasy, najczęściej organizowane w zakłado-
wych ośrodkach wczasowych, ale także coraz częściej w sposób
indywidualny.

Średni koszt wypoczynku na wczasach /w przeliczeniu na 1 osobę/
wyniósł w 1991 roku - 653 tys. zł.

Trzeba w tym miejscu podkreślić, iż koszt zakupu skierowań
wczasowych był w omawianym roku bardzo zróżnicowany od kilkuset-
tysięcznych do kilku milionów.

Tabola nr 18

Koszt zakupu skierowań wczasowych w 1991 roku w tys. złotych

Średni koszt zakupu skierowania wczasowego w tys. zł.	podstawa odpowiedzialności /w %/		Razem
	gospod. państwa	gospod. wiojaskio	
do 600	50,0	23,7	55,6
601-1000	25,0	64,5	33,3
1001-1200	17,0	5,1	4,3
1201-1600	6,5	3,4	3,2
powyżej 1600	1,5	3,3	2,1

Źródło: Jak w tabeli nr 17.

Wypożyczniak dzieci i młodzieży na koloniach i obozach był również kosztowny. W 1991 roku średni koszt zakupu skolorowania na kolonie, obóz kształtował się na poziomie 967 tys. złotych w przeliczeniu na 1 osobę.

Rozpiętość kosztów zakupu skolorowań na kolonie, obozy była w 1991 roku następująca:

do 400 tys.zł	-	18,9 % odpowiedzi
401-600 tys.zł	-	27,0 % odpowiedzi
601-800 tys. zł	-	16,2 % odpowiedzi
801-1000tys.zł	-	8,1 % odpowiedzi
powyżej 1001 tys.zł	-	29,7 % odpowiedzi

3.2. Struktura wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych w 1991 roku.

Uczestnictwo w wypożyczalni urlopowo-wakacyjnej wywołuje zapotrzebowanie na różnorodne dobra i usługi turystyczne, to zaś odzwierciedla się w określonej strukturze wydatków gospodarstw domowych na powyższy cel.

Wybór gospodarstwa domowego w sferze wypożyczni, także urlopowo-wakacyjnego, dotyczy określonego koszyka dóbr i usług¹. Na wielkość i strukturę tego koszyka wpływa wiele determinant, takich jak: dochody, ceny, poziom wykształcenia i wiek głowy gospodarstwa domowego, miejsce zamieszkania itp. W naszych rozważaniach uwzględniamy jedynie ogólną strukturę wydatków urlopowo-wakacyjnych badanych gospodarstw domowych, nie będziemy natomiast omawiać czynników ją określających.

¹ Por. J. Głogala: Turystyka w gospodarce narodowej, PwL, Warszawa. 1969, s. 112 oraz S. Dosiadki: Konsumpcja dóbr i usług turystycznych ..op. cit., s. 142.

Postępowanie powyższe podrytkowane jest koniecznością zachowania pełnej reprezentatywności uzyskanych wyników, które w bardzo szczegółowych przekrojach badawczych nie w pełni spełniają ten warunek.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż w globalnych, przeciętnych wydatkach urlopowo-wakacyjnych /przełożonych na 1 osobę/ dominowały wydatki na zakup artykułów żywnościowych i usług żywieniowych oraz usług turystycznych /przejaźdy/. Obie te grupy wydatków stanowiły - 52,5 % ogółu wydatków urlopowo-wakacyjnych.

Tabela nr 19

Struktura rocznych wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych w 1991 roku.

Lp.	Rodzaj wydatków	Udział wydatków w wydatkach urlopowo-wakacyjnych ogółem /w % /
1.	Zakup żywności i usług żywieniowych	34,4
2.	Przejaźdy	18,2
3.	Rekreacja	13,1
4.	Rozrywki, pamiątki	8,6
5.	Zakup i wypożyczenie sprzętu sportowo-turystycznego	3,5
6.	Inne dobra i usługi	22,2
	Razem:	100,0

Zródło: Obliczenia własne S. Bosiackiego na podstawie wyników badania pt: "Turystyka - 91" /BP-7/.

do rodziny lub znajomych lub też, które wypoczywały we własnych domkach letniskowych, pracowniczych ogrodach działkowych itp. 20,6 % gospodarstw domowych wydało na powyższy cel od 100 do 300 tys. złotych, zaś 19,3 % około 500 tys. złotych. Od 501 tysięcy do 1 mln. złotych wydało na wyżywienie 14,7 % natomiast powyżej jednego miliona - 5,2 % badanych.

Znacznie mniejsze zróżnicowanie w poziomie wydatków /na 1 osobę/ zanotowano w odniesieniu do nakładów na: przejazdy i noclegi.

Aż 66 % aktywnych turystycznie gospodarstw domowych wydało w 1991 roku na przejazdy do i z miejsc wypoczynku poniżej 100 tys. złotych na 1 osobę. 19,4 % wydatkowało od 101 - 300 tys. złotych, 6,2 % w przedziale 301-500 tys. zł, 5,5 % w przedziale 501-1000 tys. i wreszcie 2,6 % powyżej 1 miliona złotych. Powyższe dane ściśle korespondują z przytoczonymi uprzednio informacjami o formach wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w 1991 roku.

W przypadku usług noclegowych wydatki na nie także nie są zbyt zróżnicowane. Ponad 70 % badanych przeznaczyło na ten cel mniej niż 100 tys. złotych /na 1 osobę/, 8,1 % - 101-200 tys. złotych; 14,8 % wydało 201-500 tys. zł, 4,6 % od 501 - 1000 tys. złotych i tylko 1,3 % powyżej 1 miliona.

Z uwagi na ograniczone środki finansowe oraz konieczność zaspokajania przede wszystkim turystycznych potrzeb podstawowych, na zakup usług rozrywkowo-kulturalnych /np. kino, teatr itp./ wypoczywający w 1991 roku wydawali bardzo niewiele. Aż 79,8 % badanych na rozrywki przeznaczyło mniej niż 100 tys. złotych. Łącznie zaś około 92% badanych wydało na rozrywki

W porównaniu do struktury wydatków urlopowo-wakacyjnych z 1990 roku w omawianych badaniach odnotowano zmniejszenie udziału wydatków związanych z przejazdami do miejsc wypoczynku, wzrost natomiast wydatków na zakup pozostałych dóbr i usług /z wyjątkiem grup jednoznacznie określonych - por. tab. nr 19/.

Bardzo podobny udział w ogólnych wydatkach urlopowo-wakacyjnych w 1990 roku zanotowano w odniesieniu do wydatków na zakup: żywności i usług żywieniowych /32,6 %/, usług noclegowych /11,8 %/, usług rekreacyjno-kulturalnych /10,4 %/ oraz na zakup i wypożyczanie sprzętu sportowo-turystycznego /3,2 %/.

Jak wynika z powyższego porównania, w modelu konsumpcji turystycznej w Polsce zachodzą bardzo minimalne zmiany i nadal dominującą pozycję w tym modelu odgrywają przede wszystkim dobra i usługi zaspokajające podstawowe potrzeby turystów.

Tendencja powyższa utrzymuje się już od wielu lat, przy czym w ostatnich kilku latach w ogólnych wydatkach wyraźnie wzrósł udział przeznaczonych na zakup żywności i usług żywieniowych. Inną różnicą modelu konsumpcji turystycznej w Polsce prawie zupełnie nie różni się aktualnie od modelu spożycia w miejscach stałego zamieszkania turystów i jest jedynie prostą jego transformacją do miejsc wypoczynku.

Podobnie jak ogólnie wydatki urlopowo-wakacyjne gospodarstw domowych, tak też wydatki na poszczególne grupy dóbr i usług były w 1991 roku zróżnicowane.

I tak, w przypadku wydatków na żywność i usługi żywieniowe rozpiętość wydatków była dość znaczna. Około 40 % uczestniczących w wypoczynku gospodarstw domowych wydało na powyższy cel nie więcej niż 100 tys. złotych na 1 osobę. Są to w większości rodziny, których członkowie wyjeżdżali na wypoczynek 7-9 dniowy i to najczęściej

w czasie urlopu, wskazej nie więcej niż 300 tysięcy złotych, w przeliczeniu na 1 osobę. Wśród ankietowanych rodzin znalazły się jednak także i takie, które na rozrywkę wydały ponad 1 milion złotych na osobę /0,7 % gospodarstw domowych/. Były to gospodarstwa domowe, których członkowie uczestniczyli w wycieczkach zagranicznych.

Około 92% badanych gospodarstw domowych przeznaczyło na zakup lub wypożyczenie sprzętu sportowo-turystycznego do 100 tysięcy złotych. Jedynie 0,3 % rodzin wydało w 1991 roku więcej niż 1 milion złotych na powyższy cel.

3.3. stopień obciążenia budżetów rodzinnych kosztami wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w 1991 roku.

Jak już uprzednio wspomniano w 1991 roku w większości polskich rodzin zarejestrowano spadek dochodów realnych, co przyczyniło się z jednej strony do wyraźnego ograniczenia wydatków na zakup dóbr i usług dalszego rzędu / w tym także na turystykę/, z drugiej zaś do znacznie poważniejszego obciążenia budżetów rodzinnych kosztami ewentualnych wyjazdów turystycznych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że dla ponad 55 % uczestniczących w wypoczynku rodzin, wyjazdy te stanowiły istotne obciążenie budżetów rodzinnych.

Jak wynika z danych przytoczonych w tabeli nr 20 w 1991 roku wzrósł odsetek rodzin, które uznały że ich wypoczynek urlopowo-wakacyjny kosztował tyle, ile wydaje się normalnie w miejscu stałego zamieszkania, zmniejszył się jednocześnie udział gospodarstw domowych /w porównaniu z 1990 rokiem/ dla których wyjazdy

Tabela nr 20

Stopień obciążenia budżetów gospodarstw domowych kosztami wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w 1990 i 1991 roku.

Lp. Varianty odpowiedzi	% odpowiedzi w latach:	
	1990	1991
1. Bardzo duże obciążenie finansowe	15,6	17,9
2. Duże obciążenie finansowe	31,6	37,7
3. Nie stanowiły istotnego obciążenia	17,0	14,8
4. Kosztowały tyle, ile wydaje się normalnie w domu	20,2	23,3
5. Trudno ocenić	15,4	6,3
Razem:	100,0	100,0

Źródło: Wyniki badań ankietowych pt: "Turystyka-90" i "Turystyka - 91"

wakacyjno-urlopowe nie stanowiły istotnego problemu finansowego.

Ze względu na znaczne obciążenie finansowe kosztami wypoczynku pewna część gospodarstw domowych zmuszona jest do korzystania z ulgowych skierowań na wczasy lub kolonie.

Z skierowań takich skorzystało w 1991 roku blisko 16 % ogółu wyjeżdżających na wypoczynek, przy czym najczęściej korzystano z ulgowych skierowań wczasowych, rzadziej natomiast kolonijnych. W porównaniu do lat ubiegłych odsetek rodzin korzystających z ulgowych skierowań wczasowych nieznacznie wzrósł /o około 1 % w stosunku do 1990 roku/, co potwierdza tezę o coraz mniejszej dostępności finansowej usług turystycznych dla społeczeństwa polskiego.

./.

3.4. Cena zakładowych funduszy społecznych jako źródło finansowania uczestnictwa w turystyce.

W warunkach spadku dochodów realnych ludności, w sytuacji widocznej pauperyzacji społeczeństwa i powrotu do mało racjonalnych wzorców konsumpcji, istotnym źródłem finansowania wielu potrzeb społecznych są fundusze społeczne, umożliwiające słabszymi ekonomicznie grupom na realizację ich potrzeb konsumpcyjnych /głównie podstawowych oraz w zakresie oświaty, kultury, sportu i wypoczynku, turystyki itd./.

Mimo wielu trudności w funkcjonowaniu zakładowej działalności społecznej, w 1991 roku ważnym źródłem finansowania uczestnictwa gospodarstw domowych w turystyce były nadal fundusze społeczne zakładów pracy. Blisko 10 % wyjeżdżających na wypoczynek urlopowo-wakacyjny wystąpiło o dofinansowanie kosztów tego wypoczynku z zakładowych funduszy społecznych.

Aż 98,7 % osób, które wystąpiły o takie dofinansowanie z zakładowych funduszy społecznych otrzymało je. Wielkość przyznanego dofinansowania była bardzo zróżnicowana i kształtowała się od 200 do ponad 1 miliona na osobę.

Tabola nr 21.

Wielkość dofinansowania kosztów wypoczynku urlopowo-wakacyjnego z zakładowych funduszy społecznych w 1991 roku.

Wysokość uzyskanego dofinansowania z z.f.s. /w tys. złotych na osobę/	Odsetek odpowiedzi w %
do 200	39,2
201 - 400	20,3
401 - 600	22,3
601 - 800	10,1
801 - 1000	5,1
powyżej 1001	2,5

Zródło: Obliczenia własne S. Dosiackiego na podstawie wyników badań ankietowych pt: "Turystyka-91".

./.

W opinii respondentów, ankietowanych w 1991 roku, zakładowe fundusze społeczne mimo malejącej z roku na rok roli są nadal postrzegane jako ważne źródło finansowania uczestnictwa. Ludności w turystyce i wypoczynku.

Zdaniem blisko 40 % ankietowanych gospodarstw domowych zakładowe fundusze społeczne są potrzebne, gdyby ich nie było, nie mogliby respondentów uczestniczyć w wypoczynku /10 % odpowiedzi/. Ankietowani zwracają uwagę na fakt, iż nie kwestionując zasadności funkcjonowania zakładowych funduszy społecznych, należy zmniejszyć rozdział środków finansowych z tego źródła /29,6 % odpowiedzi/.

Tylko 4 % badanych uznało, iż fundusze społeczne są zbędne natomiast dla blisko 25 % ankietowanych kwestia ta jest obojętna, ponieważ nie korzystają z tego źródła finansowania lub dofinansowania wypoczynku.

Z badań wynika, iż potrzeby istnienia zakładowych funduszy społecznych najczęściej akcentują członkowie najsłabszych ekonomicznie gospodarstw domowych /do 500 tys. miesięcznie na 1 osobę/ najrzadziej na potrzebę istnienia z.f.s. wskazywali respondenci z gospodarstw o najwyższych dochodach /powyżej 1400 tys. złotych miesięcznie na osobę/.

Potwierdzają powyższą tezę opinie o zbędności zakładowych funduszy społecznych, które w zależności od poziomu miesięcznych dochodów przedstawiają się następująco:

- dochody miesięczne w tys. złotych :	% odpowiedzi
- do 500	2,2
- 551 - 1000	3,0
- 1001 - 1300	5,2
- 1300 i więcej	7,5

4. Wyjazdy weekendowe mieszkańców Polski w 1991 roku.

W 1991 roku turystyka weekendowa w Polsce przechodziła nadal wyraźny regres, co wynika ze spadku dochodów realnych społeczeństwa polskiego i postępującej jego pauperyzacji.

Tabela nr 22.

Wyjazdy weekendowe mieszkańców Polski w 1991 roku.

Lp. wyjazdów	Częstotliwość	Udział w wyjazdach w poszczególnych okresach /w %/	
		sezon letni	pozostałe pory roku
1.	co tydzień	6,6	3,4
2.	raz na dwa tygodnie	5,9	1,6
3.	raz na miesiąc	10,3	6,2
4.	kilka razy w sezonie	12,5	10,8
5.	trudno ocenić	12,5	17,1
6.	nie wyjeżdżam w ogóle	52,1	50,9
R a z e m :		100,0	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z ankiet pt:
"Turystyka- 91".

Jak wynika z przytoczonych w tabeli nr 21 danych najczęściej respondenci wyjeżdżali na weekend kilka razy w sezonie. Bardzo znaczny odsetek ankietowanych nie wyjeżdżał wcale na weekend w 1991 roku. Gdyby uwzględnić odpowiedzi z wariantu "trudno ocenić", to łącznie w sezonie letnim nie uczestniczyło w weekendach blisko 65 % ogółu badanych, zaś w pozostałych porach roku blisko 80 %. Podobne wskaźniki uczestnictwa w weekendach zarejestrowano w 1990 roku ¹.

Por. "Turystyka - 90", op. cit., s. 15

./.

Stopień aktywności turystycznej jest bardzo zróżnicowany w poszczególnych typach gospodarstw domowych, w zależności od jego liczebności, przynależności do określonej grupy społeczno-zawodowej, poziomu ekonomicznego itp.

I tak na przykład miejskie gospodarstwa domowe są znacznie bardziej aktywne niż wiejskie. W przypadku tych pierwszych, w sezonie letnim wyjeżdża na weekendy ok. 46 % ogółu gospodarstw, zaś w pozostałych porach roku ok. 35 %. Analogicznie wskaźniki dla wiejskich gospodarstw domowych przedstawiają się następująco: sezon letni około 29 %, pozostałe pory roku - 25 %.

Bardzo wyraźnie określa stopień aktywności weekendowej badanych gospodarstw domowych ich sytuacja ekonomiczna. Z badań wynika, iż wraz ze wzrostem zamożności odsetek gospodarstw domowych nie uczestniczących w wyjazdach zmniejsza się.

Potwierdzają to zjawisko przytoczone poniżej dane:

Miesięczny dochód g.domowego w tys. złotych /na osobę/	Odsetek g.domowych nie- uczestniczących w wyjaz- dach /w %/	
	sezon letni	pozostałe pory
do 400	79,5	83,4
401 - 1000	67,7	81,5
1001 - 1300	58,3	75,8
powyżej 1301	46,6	62,4

Z badań wynika, iż w wyjazdach weekendowych w 1991 roku najczęściej brali udział przedstawiciele wolnych zawodów, lekarze, rzemieślnicy pracujący na własny rachunek, urzędnicy.

Najniższą aktywnością w powyższym zakresie legitymowali się rolnicy, emeryci i renciści, robotnicy /wykwalifikowani i niewykwalifikowani/ oraz bezrobotni. W tym ostatnim przypadku stopień aktywności weekendowej był następujący: w sezonie letnim nie brało udziału w wyjazdach weekendowych 60 % ankietowanych bezrobotnych /zarejestrowanych/, w pozostałych porach roku ponad 76 %. Jak z powyższego wynika są to wskaźniki znacznie lepsze, niż w odniesieniu do pozostałych grup społeczno-zawodowych, co może świadczyć iż status bezrobotnego nie zawsze odpowiada słabej sytuacji ekonomicznej jego rodziny.

5. Uczestnictwo mieszkańców Polski w wycieczkach krótkookresowych w 1991 roku.

Wyniki badań panelowych przeprowadzonych w sezonie letnim 1991 r. potwierdzają tezę postawioną już w 1986 r., a mianowicie tezę o braku liczącego się w Polsce ruchu wycieczkowego.

Z badań wynika bowiem, iż wyraźnie zmniejszyło się zainteresowanie wycieczkami, jako jedną z form uprawiania turystyki. Aż 87,6 % badanych osób nie korzystało z wyjazdów wycieczkowych w ogóle. Raz w roku wyjeżdżało 7,8 % dwa do trzech razy w roku 3,6 % a cztery i więcej razy 1 % ankietowanych. Podstawową przyczyną takiego stanu rzeczy jest niewątpliwie wzrost kosztów utrzymania.

Zmniejszenie zainteresowania ruchem wycieczkowym zauważamy zarówno wśród dorosłych jak i wśród młodzieży szkolnej. Przykładowo nie wyjeżdża na wycieczki aż 95 % osób w wieku 60 i więcej lat, około 92 % osób w wieku od 35 do 50 lat, 77,9 % młodzieży 20-24 letniej oraz 65,2 % młodzieży w wieku 16-19 lat. Z kolei raz w roku wyjeżdża najczęściej młodzieży w wieku 16-19 lat /20,3 %/ i młodzieży 20-24 letniej /11,8%/. W pozostałych przedziałach wiekowych wskaźnik wyjeżdżających waha się w granicach od 2,2 % w przypadku osób mających powyżej 65 lat do 8,6 % w przypadku osób 50 - 59 letnich.

Z wyjazdów wycieczkowych dwa do trzech razy w roku korzysta również najczęściej młodzieży szkolnej /13,3 % / młodzieży w wieku 16-19 lat i 8,8 % młodzieży w wieku 20-24 lat.

./.

Powyżej czterech razy w roku, osoby 60 letnie i więcej nie wyjeżdżają w ogóle. Z kilkakrotnych wyjazdów wycieczkowych korzysta najwięcej osób w wieku 25-29 lat /3,2 %/.

Kolejna cecha brana przez nas pod uwagę przy wpływie na częstotliwość wyjazdów wycieczkowych, to wykształcenie. W tym przypadku rozkład odpowiedzi na poszczególne warianty był bardzo podobny, niezależnie od rodzaju wykształcenia. Jediną cechą charakterystyczną jest tu fakt, iż ok. 20 % osób z wykształceniem niepełnym podstawowym /w odróżnieniu od osób z innym wykształceniem/ nie korzysta w ogóle z ruchu wycieczkowego i nikt z tych osób nie wyjeżdża na wycieczki kilka razy w roku.

Z kolei 20 % osób z wykształceniem niepełnym podstawowym i tylko 7,3 % z wykształceniem wyższym wyjeżdża raz w roku. Kilka razy w roku wyjeżdża tylko samo osób z wykształceniem zawodowym, co z wykształceniem wyższym.

Większą zależność zauważamy w przypadku następnej analizowanej cechy, a mianowicie wykonywanego zawodu. Należy bowiem w tym miejscu zaznaczyć, iż aż 100 % robotników niewykwalifikowanych nie wyjeżdża na wycieczki w ogóle. Do najmniejszej grupy nie wyjeżdżających w ogóle możemy zaliczyć studentów i uczniów szkół podstawowych i średnich /64,7 %/ oraz nauczycieli /83,8 %/. Jednakże jest to i tak bardzo wysoki procent.

Procent pozostałych osób nie wyjeżdżających reprezentujących inne zawody kształtuje się na bardzo zbliżonym poziomie. 20,3 % młodzieży uczącej się wyjeżdża na wycieczki przynajmniej raz w roku i 13,4 % dwa razy w roku. Młodzież ta stanowi najliczniejszą grupę osób korzystających z tej formy wypoczynku.

Najbardziej wyjeżdżają z kolei rolnicy, emeryci i renciści, bezrobotni i gospodynie domowe będące na utrzymaniu mężów.

W sumie należy stwierdzić, iż mieszkańcy wsi, głównie rolnicy mają o wiele mniejszy udział w ruchu wycieczkowym, niż mieszkańcy miast. Wiąże się to przede wszystkim z aktywnością turystyczną, modelem życia i preferowanymi formami wypoczynku.

Następna rozpatrywana przez nas cecha, liczba dzieci w gospodarstwie domowym. W tym przypadku aż 100 % gospodarstw domowych posiadających na utrzymaniu sześcioro dzieci, nie korzysta z wyjazdów wycieczkowych. Raz do roku wyjeżdża na wycieczki najwięcej rodzin z pięciorgiem dzieci /33,3 %/, z dwójką i czworgiem dzieci ok. 10 % rodzin i około 6,5 % rodzin z jednym i trojgiem dzieci oraz rodzin bezdzietnych.

Dwa, trzy razy w roku korzysta z wycieczek 5,6 % rodzin z dwójką dzieci, natomiast w ogóle rodziny z czworgiem i więcej dzieci. Potwierdza to tezę, iż rodziny wielodzietne rzadziej korzystają nie tylko z wypoczynku urlopowo-wakacyjnego, ale i z wyjazdów wycieczkowych - kilkudniowych.

Ostatnia analizowana przez nas cecha mająca wpływ na częstotliwość korzystania z ruchu wycieczkowego to dochody miesięczne w gospodarstwie domowym na 1 osobę. W tym miejscu należy zauważyć, że aż 100 % gospodarstw domowych o dochodzie do 250 tys. zł na 1 osobę w ogóle nie korzysta z kilkudniowych wyjazdów wycieczkowych. Procent ten dla gospodarstw domowych o najwyższym dochodzie na osobę /powyżej 1.451 tys. zł/ wynosi o 20 % mniej, bowiem 80 %. Raz do roku z wyjazdów wycieczkowych korzystają najoczęściej

6. Preferowane formy wypoczynku.

Badania empiryczne prowadzone od wielu lat w Polsce w sferze uczestnictwa w turystyce, jednoznacznie wskazują, iż istnieje wyraźna rozbieżność pomiędzy rzeczywistym modelem wypoczynku a modelem pożądanym. Inaczej mówiąc, realizowane formy wyjazdów turystycznych mieszkańców Polski na ogół odbiegają od form preferowanych.

Przyczyny takiego stanu rzeczy są wielorakie, ale najistotniejszą wydaje się być bariera finansowa, wykluczająca niejako automatycznie znaczną część polskich rodzin z uczestnictwa w turystyce, albo determinująca wybór określonych /mniej atrakcyjnych/ form wypoczynku.

Wyniki badań zrealizowanych w 1991 roku w pełni potwierdzają powyższe tendencje.

Tabela nr 23

Formy wypoczynku turystycznego preferowane przez mieszkańców Polski w 1991 roku.

Lp	Preferowane formy turystyki	% odpowiedzi		
		miasto	wieś	Ogółem
1.	wczasy w ośrodkach FWP	13,3	20,0	14,7
2.	wczasy w ośrodkach z-dów pracy	9,1	19,7	11,4
3.	wyjazdy zagranicę	35,9	34,7	35,6
4.	specjalistyczne wczasy krajowe np. żeglarskie	5,8	2,2	5,1
5.	wyjazdy do rodziny, znajomych	3,4	6,4	4,1
6.	wypoczynek we własnym domu lotniskowym	9,1	5,9	8,4
7.	caravaning /w kraju lub za granicą/	12,6	6,4	11,3
8.	turystyka wędrowna	6,6	3,2	5,9
9.	wczasy "pod gruszą" i inne	4,2	1,5	3,6
Razem:		100,0	100,0	100,0

Źródło: Jak w tabeli nr 19 i następnych.

gospodarstwa domowe o średnim dochodzie na 1 osobę mieszkającą się w przedziale od 1.301 do 1.450 tys. złotych /12,7 % gospodarstw/ natomiast najrzadziej gospodarstwa o średnim dochodzie 401-550 tys. zł na osobę /4,6 % gospodarstw/.

Dwa, trzy razy w roku wyjeżdżają głównie gospodarstwa domowe o najwyższym dochodzie na 1 osobę /8,9 %/.

W przypadku z kolei częstszych wyjazdów wycieczkowych /cztery i więcej razy w roku/ należy stwierdzić, iż bez względu na dochód przypadający na 1 osobę w gospodarstwie domowym zauważamy w ogóle minimalny procent gospodarstw korzystających z ruchu wycieczkowego. Rozkład dla wszystkich gospodarstw jest bardzo podobny i waha się w granicach od 0,8 do 2,8 %. Można zatem stwierdzić, iż w ostatnim czasie częstsze wyjazdy wycieczkowe stały się również niemożliwe do zrealizowania przez gospodarstwa domowe, w których dochód na 1 osobę jest najwyższy. Jeszcze raz dowodzi to postępującej pauperyzacji społeczeństwa. Względny finansowy są więc najpoważniejszą przeszkodą w uprawianiu turystyki, a sytuacja materialna rodziny determinuje bardzo wyraźnie poziom uczestnictwa w turystyce młodzieży.

Ogólnie rzecz biorąc, kilkunastu wyjazdy wycieczkowe w naszym kraju kształtują się obecnie na bardzo niskim poziomie i nie nie wskazują na to, aby w najbliższej przyszłości sytuacja się zmieniła.

./.

7. Ocena poziomu cen usług turystycznych przez konsumentów w 1991 roku.

Wzrost cen usług turystycznych w ostatnich kilku latach stał się poważną barierą utrudniającą i hamującą uczestnictwo ludności w różnych formach turystyki.

W celu zbadaania opinii konsumentów zadano im pytanie dotyczące oceny aktualnego poziomu cen usług turystycznych. Analogicznie, jak w poprzednich okresach badawczych, ankietowani mieli do wyboru następujące warianty odpowiedzi:

- 1/ ceny są zdecydowanie za wysokie, uniemożliwiają uczestnictwo w turystyce;
- 2/ są wysokie, ale raz do roku stać nas na taki wydatek,
- 3/ nie są wygórowane w porównaniu do cen innych towarów i usług;
- 4/ są relatywnie niskie w stosunku do innych cen;
- 5/ są za niskie;
- 6/ trudno określić.

Ocenę poziomu cen usług turystycznych dokonaną przez respondentów w gospodarstwach miejskich i wiejskich przedstawiamy w tabeli nr 1.

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, iż prawie dla połowy /bowiem aż dla 46,6 % / badanych gospodarstw domowych aktualne ceny usług turystycznych nie pozwalają im na uczestnictwo w turystyce. 1/4 gospodarstw domowych oceniła ceny usług turystycznych jako wysokie, ale są to gospodarstwa, które raz do roku stać na wydatki związane z turystyką. 1/5 respondentów nie

Z przytoczonych w tabeli nr 23 danych wynika, iż w 1991 roku dla ponad 35 % ankietowanych najatrakcyjniejszą formą wypoczynku turystycznego są nadal wyjazdy zagraniczne.

Charakterystyczny jest fakt, iż ta forma wypoczynku turystycznego plasuje się na 1-szym miejscu w hierarchii preferowanych /pożądanych/ form wypoczynku przez mieszkańców miast i także przez mieszkańców wsi.

Mieszkańcy miast na kolejnych miejscach w hierarchii preferowanych form wypoczynku wskazali: wczasy w ośrodkach FWP /13,3 %/ oraz caravanning /12,6 %/. Natomiast mieszkańcy wsi: wczasy w ośrodkach FWP /20,0 %/ i wypoczynek w ośrodkach zakładowych /19,7 %/.

Przeprowadzone badania potwierdzają tezę o malejącej z roku na rok popularności wypoczynku w zakładowych ośrodkach wczasowo-wypoczynkowych, co wiąże się z jednej strony z coraz częstszymi przypadkami likwidacji tychże ośrodków, z drugiej zaś z konkurencyjnością /jakościową i cenową/ innych form wypoczynku.

Podobnie jak w latach poprzednich stosunkowo dużą popularnością cieszy się wypoczynek we własnym domku letniskowym, chociaż w porównaniu do okresu 1989-1990 zanotowano w 1991 roku wyraźny spadek zainteresowania tą formą turystycznego wypoczynku.

Reasumując można stwierdzić, iż w 1991 roku występowały nadal znaczne różnice pomiędzy rzeczywistym modelem wypoczynku mieszkańców Polski a modelem preferowanym, kształtowanym na bazie pełnej swobody wyboru oraz przy braku ograniczeń finansowych.

Tabola nr 24.

Ocena aktualnego poziomu cen usług turystycznych.

Wyszczególnienie	Odpowiedzi respondentów w %
1. ceny są zdecydowanie za wysokie, uniemożliwiają uczestnictwo w turystyce	46,6
2. są wysokie, ale raz do roku stać nas na taki wydatek	25,1
3. nie są wygórowane w porówna- niu do cen innych towarów i usług	7,7
4. są relatywnie niskie w stosunku do innych cen	0,3
5. są za niskie	0,0
6. trudno ocenić	20,2
R a z e m :	100,0

Źródło: Wyniki badań panelowych "Turystyka-91"

potrafiła ocenić poziom cen usług turystycznych. Fakt ten możemy tłumaczyć najprawdopodobniej tym, iż gospodarstwa wiejskie stanowią niższy odsetek gospodarstw aktywnych turystycznie, co wynika przede wszystkim z charakteru wykonywanej pracy, uniemożliwiającej częstokroć korzystanie z wypoczynku letniego.

Znamiennym jest również fakt, iż żaden z respondentów nie ocenił cen usług turystycznych, jako cen za niskich. Świadczy to o tym, iż zarówno wzrost cen usług turystycznych uniemożliwił uczestnictwo w turystyce mniej zamożnym warstwom

ludności, jak i stał się odczuwalny dla warstw średnich i bogatych.

Kolejnym przedmiotem analizy była zależność pomiędzy cechami gospodarstwa domowego a wybranym wariantem odpowiedzi. Do analizy wybrane cechy, które mają znaczny wpływ na sytuację finansową gospodarstwa domowego. Są nimi: liczba osób w gospodarstwie domowym, wykształcenie oraz dochody miesięczne w gospodarstwie domowym na 1 osobę.

I tak biorąc pod uwagę liczbę osób w gospodarstwie domowym i wybór określonego wariantu odpowiedzi możemy stwierdzić, iż w przypadku wariantu pierwszego tj. oceny cen usług turystycznych jako zdecydowanie za wysokich, uniemożliwiających uczestnictwo w turystyce, nie ma wyraźnej zależności. Wariant ten bowiem wybrało 50 % gospodarstw 5-cio i 7 -osobowych 56,8 % gospodarstw 6-cio osobowych średnio - 46,3 % gospodarstw 2,3 i 4 osobowych. Pewną prawidłowość zauważamy w przypadku liczby osób w gospodarstwie domowym a trudnością oceny poziomu cen usług turystycznych. Przykładowo aż 50 % gospodarstw 7-mio osobowych nie potrafi ocenić cen usług turystycznych, a gospodarstw 3-osobowych tylko 11,7 %. Świadczy o tym fakt, iż bardzo liczne gospodarstwa rzadziej korzystają z wypoczynku, niż gospodarstwa mniej liczne.

Druga cecha gospodarstwa domowego, to liczba dzieci w rodzinie. W tym przypadku 45,4 % gospodarstw domowych, nie mających na utrzymaniu dzieci oceniło poziom cen usług za niemożliwiający korzystanie z turystyki, natomiast wariant ten wybrało aż 66,7 % rodzin z pięciorgiem dzieci i 100 % rodzin z sześciorgiem dzieci.

Z tego o niowygórowanych cenach w turystyce zgodziło się przykładowo 11 % gospodarstw z jednym dzieckiem i 12 % gospodarstw z dwójką dzieci i żadne gospodarstwo z czworgiem lub większą liczbą dzieci. Podobny rozkład zauważamy dla wszystkich gospodarstw domowych, niezależnie od liczby dzieci w rodzinie w przypadku wyboru wariantu drugiego odpowiedzi tzn. oceny cen usług turystycznych za wysokie, ale ich poziom pozwala raz do roku na skorzystanie z wypoczynku wakacyjno-urlopowego. Procent gospodarstw wybrały ten wariant waha się w granicach od 20 % w przypadku rodzin z czworgiem dzieci, do 29,2 % rodzin z jednym dzieckiem. Występuje tu więc różnica tylko 9,2 punktów procentowych.

Z uzyskanych danych wynika, iż rosnący poziom cen usług turystycznych staje się barierą uniemożliwiającą wyjazdy turystyczne nie tylko rodzinom wielodzietnym, ale i gospodarstwom 2,3 osobowym, co w ostatnim czasie stało się powszechnie zauważalne.

Przeanalizujemy z kolei, jaki wpływ miało wykształcenie głowy gospodarstwa domowego na wybór wariantu odpowiedzi. W tym miejscu należy nadmienić, iż tylko w przypadku 1 % badanych gospodarstw domowych głowa rodziny miała wykształcenie niepełno podstawowe. 100 % tych rodzin uznało, iż ceny usług turystycznych nie pozwalają im na uczestnictwo w turystyce. Ten sam wariant wybrało 35,4 % gospodarstw, w których głowa rodziny posiadała wykształcenie wyższe, 46,9 % z wykształceniem średnim, 49,7 % z wykształceniem zasadniczym zawodowym i 51,9 % z wykształceniem podstawowym.

Z temą o wysokich cenach usług turystycznych, ale możliwością korzystania z wypoczynku chociaż raz w roku zgodziło się 46,5 % gospodarstw domowych, w których głowa rodziny ma wykształcenie wyższe i tylko 3,8 % gospodarstw z podstawowym wykształceniem głowy rodziny. Z kolei aż 44,3 % gospodarstw domowych osób z wykształceniem podstawowym nie umiało określić poziomu cen usług turystycznych i tylko 7,1 % gospodarstw z głową rodziny z wykształceniem wyższym. Wynika to z faktu, iż osoby z wykształceniem wyższym zdecydowanie częściej uczestniczą w turystyce, a ponadto w tak niestabilnych warunkach gospodarczych gospodarstwa o minimalnej wiedzy ekonomicznej, a czasami wręcz żadnej nie są w stanie dokonać prawidłowej oceny.

Kolejna cecha gospodarstwa domowego, to dochody miesięczne w gospodarstwie domowym na 1 osobę.

W przypadku tej cechy zauważamy duży jej wpływ na ocenę poziomu cen usług turystycznych. I tak najmniejszy procent gospodarstw domowych /25,6 %/, którym ceny usług turystycznych uniemożliwiły uczestnictwo w turystyce przypada na gospodarstwa domowe, w których dochód na 1 osobę wynosi 1.451 tys. złotych i więcej. Najwyższy z kolei to 65,3 % gospodarstw, w których dochód na 1 osobę wynosi od 400 do 550 tys. zł.

Wariant drugi /raz do roku stać nas na taki wydatek/ wskazało 44,2 % gospodarstw ze średnim dochodem powyżej 1.451 tys. zł i więcej, 40 % gospodarstw ze średnim dochodem, kształtującym się w granicach 1.300 - 1.450 tys. zł i tylko 12,2 % gospodarstw z dochodem na 1 osobę 400 do 550 tys. zł.

Bardzo duże rozbieżności dostrzegamy w przypadku wyboru ostatniego wariantu /trudno ocenić/ a dochodem na 1 osobę w gospodarstwie.

w gospodarstwie. Otóż aż 64,3 % gospodarstw z dochodem nieprzekraczającym 250 tys. zł na osobę nie potrafiło określić poziomu cen usług turystycznych i tylko 8 % gospodarstw, w których dochód na 1 osobę wynosi od 1.300 do 1.450 tys. zł. Analizując wpływ dochodu na 1 osobę w gospodarstwie domowym na ocenę poziomu cen usług turystycznych należy stwierdzić, iż jedynie w przypadku odpowiedzi na wariant trzeci tzn. oceny cen usług turystycznych jako niewygórowanych w stosunku do innych cen nie zauważamy zbyt dużych rozbieżności. Rozkład odpowiedzi jest bowiem bardzo podobny dla większości grup dochodowych. Przykładowo wariant ten wskazało 10,2 % gospodarstw o średnim dochodzie 401-550 tys. zł na osobę 10,3 % gospodarstw o dochodzie 1.151 - 1.300 , 12 % gospodarstw o dochodzie na 1 osobę 1.301-1.450 i 10,5 % gospodarstw o dochodzie na 1 osobę powyżej 1.451 tys. zł.

Reasumując nasze rozważania należy stwierdzić, iż ceny usług turystycznych osiągnęły w minionym sezonie taką wysokość, która umożliwiła większości gospodarstw domowych wypoczynek urlopowo-wakacyjny poza miejscem stałego zamieszkania. Jest to skutek pauperyzacji społeczeństwa. Zauważalny bowiem jest fakt przeznaczania przez ludność coraz większej części uzyskiwanych dochodów na potrzeby podstawowe, a i te częstokroć nie wystarcza.

Zakończenie.

Badanie ankietowe pt: "Turystyka - 91" w pełni potwierdziło tezę o regresie w polskiej gospodarce turystycznej. W warunkach kryzysu społeczno-gospodarczego, w sytuacji utrzymywania się wysokiej stopy inflacji i jednoczesnej postępującej pauperyzacji społeczeństwa, potrzeby turystyczno-wypoczynkowe znalazły się na odległych miejscach w hierarchii potrzeb konsumpcyjnych społeczeństwa polskiego. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w utrzymującej się od kilku lat niskiej stopie aktywności turystycznej ludności, jak i zmniejszających się realnych wydatkach gospodarstw domowych na turystykę.

Optymistycznym ujawnieniem jest fakt, iż w 1991 roku w porównaniu do 1990 roku zwiększyła się nieco aktywność w zakresie wyjazdów urlopowo-wakacyjnych. Trudno jednak wysunąć z tego jakiegoś prognozy na przyszłość, ze względu na dużą zmienność elementów określających sytuację na rynku turystycznym w Polsce.

W 1991 roku utrzymywał się nadal mało atrakcyjny, bierny model wypoczynku turystycznego. Pewne nowe elementy pojawiły się w tym modelu /np. rosnąca popularność caravanningu, specjalistycznych form wypoczynku itp./, ale są to dopiero pewne marginalne zjawiska nie mające większego wpływu na ogólny stan uczestnictwa mieszkańców Polski w turystyce.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, iż w 1992 roku sytuacja na rynku turystycznym może ulec pogorszeniu w związku z przewidywanym, dalszym wzrostem cen towarów i usług konsumpcyjnych.

Dla wielu przedsiębiorstw turystycznych i biur podróży, w szczególności zaś dla wakacyjnych ośrodków wczasowych, rok

1992 może okazać się okresem podejmowania bardzo dramatycznych decyzji, ze względu na brak popytu na oferowane usługi, a także brak środków finansowych na utrzymanie eksploatowanej bazy turystyczno-wypożyczkowej.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Pras
Naukowo-Badawczych

numer gospodarstwa domowego				
województwo		miejsce zamieszkania		

ANKIETA PANELOWA na temat
"TURYSTYKA" - 21

7

Szanowni Państwo!

Instytut Turystyki Oddział w Poznaniu pragnie podziękować Państwu za udzielenie odpowiedzi na dotychczasowe ankiety oraz za gotowość uczestniczenia Państwa w naszych badaniach panelowych.

Zwracamy się ponownie do Państwa z prośbą o udzielenie odpowiedzi naszemu ankieterowi na zawarte w niniejszej ankiecie pytania. Odpowiedzi Państwa będą wykorzystane wyłącznie do celów naukowych i będą podstawą do opracowania raportu o stanie polskiej turystyki i wypoczynku.

1. Każdego roku wielu spośród nas wyjeżdża na wypoczynek /np. urlop, wakacje/ poza miejsce swego stałego zamieszkania. Prosimy podać, czy w 1991 roku członkowie Waszej rodziny korzystali z wypoczynku turystycznego poza miejscem stałego zamieszkania /minimum 7-dniowego/. Prosimy o podanie, kto z członków rodziny wyjechał, dokąd, na jak długo i z jakich form turystyki korzystali?

Charakterystyka	osoby wyjeżdżające					
	1 osoba	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba
Płeć						
Wykształcenie						
Zawód						
Wiek						
Dokąd wyjeżdżano						
Na jak długo						
Forma wyjazdu						
Okres wyjazdu /miesiące/						

2. Jeżeli członkowie Państwa rodziny nie wyjechali w 1991 roku na wypoczynek /trwający minimum 7 dni/, to dlaczego?

Przyczyny niewyjazdu członków w wyjeździe	osoby nie wyjeżdżające					
	1 osoba	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba
/wpisać kody z instrukcji/						

3. Wyjazdy na urlop lub wakacje winny się dla każdej rodziny z koniecznością poniesienia określonych nakładów finansowych, niekiedy dość poważnych. Czy tegoroczne wyjazdy urlopowo-wakacyjne były dla Państwa: ① bardzo dużym obciążeniem finansowym; ② dużym obciążeniem; ③ nie stanowiły żadnego obciążenia; ④ w zasadzie kosztowały nas tyle, ile normalnie wydaje się w domu; ⑤ trudno ocenić

4. Ile łącznie wydaliście Państwo na tegoroczne wyjazdy urlopowo-wakacyjne /wraz z wydatkami poprzedzającymi wyjazd i z nim związanymi np: zakup namiotu, sprzętu narciarskiego itp./:

..... w złotych

Jaką część tej kwoty przeznaczycie Państwo na poszczególne dobra i usługi /prosimy podać w tysiącach złotych/

- na wyżywienie /zakup żywności, usługi gastronomiczne itp./
- na przejazdy /samochodem, koleją, autobusem/
- na noclegi /w hotelach, motelach itp./
- na rozrywkę /kino, teatr, imprezy estradowe itp./
- na zakup sprzętu sportowo-turystycznego i jego wyposażenie
- inne dobra i usługi

Jeżeli wykupiliście Państwo skierowania na wozany w państwowym lub spółdzielczym biurze podróży, w zakładowym ośrodku wypoczynkowym lub PWP; to jaki był koszt zakupu tego skierowania w złotych

..... i dla ilu osób przeznaczone było to skierowanie prosimy wpisać

Ile wydaliście Państwo na zakup skierowań na wyjazd /krajową lub zagraniczną/..... tys. zł.
dla ilu osób

Jeżeli nabyliście Państwo skierowania na kolonie lub obozy dla swoich dzieci, to ile wydaliście na ich zakup tys. zł, dla ilu osób były to skierowania

5. Czy w 1991 roku korzystaliście Państwo z ulgowych skierowań na wozany, wycieczki lub kolonie?

- 1 - nie
- 2 - tak, dla osób dorosłych /podać liczbę skierowań/
- 3 - tak, dla dzieci /podać liczbę skierowań/

6. Czy przy organizowaniu tegorocznych wyjazdów urlopowo-wakacyjnych występowaliście Państwo o ich dofinansowanie z zakładowego funduszu socjalnego lub innych źródeł: ① - tak ② - nie

7. Jeżeli otrzymaliście Państwo takie dofinansowanie, to ile ono wynosiło /prosimy wpisać/ łącznie dla całej rodziny

8. Jak Państwo oceniacie aktualną rolę zakładowych funduszy wojewódzkich w finansowaniu uczestnictwa w turystyce: ① gdyby ich nie było, nie moglibyśmy wyjeżdżać na wakacje; ② jest nam to obojętne, nie korzystamy z nich; ③ są potrzebne, ale środki rozdzielone są wadliwie; ④ są zbędne ☐ ⑤ trudno ocenić.

9. Oprócz wyjazdów urlopowo-wakacyjnych wiele rodzin uczestniczy w kilkudniowych wyjazdach weekendowych poza miejsce zamieszkania. Prosimy podać, jak często Państwo /i/ z tego typu wyjazdów korzystali w ciągu roku:

Częstotliwość wyjazdów	Głowa gospodarstwa domowego	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba
w sezonie letnim						
w pozostałych porach roku						

10. Dla sporej części społeczeństwa popularną formą wypoczynku są kilkudniowe /4-6 dniowe/ wyjazdy wycieczkowe, połączone ze zwiedzaniem kraju, udziałem w imprezach kulturalnych itp. Czy w 1991 roku braliście Państwo udział w takich wycieczkach, jeżeli tak, to jak często?

Głowa gospodarstwa domowego	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba

11. Każdy z nas wyjeżdżając na urlop, wakacje poza miejsce swego zamieszkania kieruje się przy wyborze formy wypoczynku określonymi przesłankami. Jeżeli wyjeżdżaliście Państwo w tym roku na urlop, wakacje, to co braliście Państwo pod uwagę:

Przesłanki, którymi kierowali się poszczególne osoby przy wyborze formy wypoczynku	Głowa gospodarstwa domowego	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba

12. Prosimy zastanowić się i odpowiedzieć, jak oceniacie Państwo obecny poziom cen usług turystycznych: ① są zdecydowanie za wysokie, uniemożliwiają uczestnictwo w turystyce; ② są wysokie, ale raz do roku stać nas na taki wydatek; ③ nie są wygórowane w porównaniu do cen innych towarów i usług; ④ są relatywnie niskie w stosunku do innych cen; ⑤ są za niskie; ⑥ trudno określić. ☐

13. Prosimy zapytać teraz, z jakich form wypoczynku turystycznego korzystaliście Państwo, gdybyście dysponowali odpowiednimi środkami pieniężnymi oraz gdyby była pełna możliwość wyboru formy wypoczynku /prosimy o wpisanie w tabeli poniżej/:

Głowa gospodarstwa domowego	2 osoba	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba

A teraz prosimy Państwa o podanie kilku danych o Państwa rodzinie:

Charakterystyka członków gospodarstwa domowego	1-głowa gospodarstwa	2-współ-małżonk/ka/	3 osoba	4 osoba	5 osoba	6 osoba
Płeć						
Wiek						
Wykształcenie						
Zawód wykonywany						

Liczba osób w gospodarstwie domowym: ① - 1 osoba; ② - 2 osoby; ③ - 3 osoby; ④ - 4 osoby; ⑤ - 5 osób; ⑥ - osób i więcej ☐

Liczba dzieci w gospodarstwie domowym /wpisać wszystkie dzieci pozostające na utrzymaniu - uczące się lub studiujące/ ☐

Dochody miesięczne w Państwa gospodarstwie domowym /łącznie - płace, zasiłki, renty, emerytury, stypendia, dochody z gospodarstwa rolnego - w przeliczeniu na 1 osobę w tys.zł
① do 250 tys.; ② - 251-400; ③ - 401-550; ④ - 551-700; ⑤ - 701-850; ⑥ - 851-1000
⑦ - 1001-1150; ⑧ - 1151-1300; ⑨ - 1301-1450; ⑩ - 1451 i więcej

Wielkość gospodarstwa rolnego/tylko w przeliczeniu, gdy respondent jest właścicielem lub dzierżawcą/
① do 5 ha; ② 5-10 ha; ③ 11-15 ha; ④ - 16 - 20 ha; ⑤ - 21-30 ha; ⑥ powyżej 30 ha

Imię i nazwisko głowy gospodarstwa /wpisać pełną drukowaną/
Pełna adres: ul. nr domu nr mieszkania kod pocztowy

Prosimy o podanie daty, której za udzielenie odpowiedzi na pytania.